

ASIAKIRJALLISEN TIEDON ARVONMÄÄRITYS

Kansallisarkiston seulontapolitiikan ja seulontastrategian tarkastelu
arvonmäärittämisperiaatteiden valossa

Seija Saari

Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Informaatiotutkimuksen ja in-
teraktiivisen median tutkinto-
ohjelma
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2017

Asiakirjahallinnossa ja arkistoissa työskentelevien tehtäviin kuuluu asiakirjallisen tiedon seulonta. Sillä tarkoitetaan asiakirjallisen tiedon arvottamista sen säilytysarvon mukaan; onko tämä edessäni oleva asiakirjallinen tieto niin arvokasta, että se tulisi säilyttää pysyvästi vai riittääkö, että tieto on tallessa vain määrätyn ajan, jonka jälkeen se voidaan hävittää. Tähän seulontakokonaisuuteen kuuluu olennaisena osana asiakirjallisen tiedon arvonmääritys. Jotta tieto voidaan seuloa, on sille määriteltävä arvo.

Arvonmääritystä ohjaavat periaatteet, jotka ovat muotoutuneet arkistotieteen kehittyessä 1800-luvun lopulta alkaen, mutta erityisesti 1900-luvun alusta alkaen aina 2010-luvulle saakka. Tutkielmassa tarkastellaan seuraavien arvonmääritystä käsitelleiden arkistoteoreetikoiden arvonmäärityisperiaatteita: Hilary Jenkinson, Theodore Roosevelt Schellenberg, Hans Booms, Helen Willa Samuels ja makroseulonnan kehittäjä Terry Cook.

Arkistoteoreetikoiden arvonmäärityisperiaatteita verrataan Kansallisarkistossa laadittujen seulontapolitiikan ja seulontastrategian sisältöihin. Seulontapolitiikka ja –strategia ohjaavat suomalaisen valtionhallinnon asiakirjallisen tiedon arvonmääritystä. Vertailun avulla saadaan selville, mitkä arvonmäärityisperiaatteet ovat painottuneesti esillä suomalaisen valtionhallinnon asiakirjallisen tiedon arvon määrittelyssä. Tutkimusmenetelmänä on systemaattinen tekstianalyysi, jota käytetään soveltavasti.

Analyysin tuloksista käy ilmi, että seulontapolitiikassa ja –strategiassa korostuneimmin ovat esillä tuoreimman arvonmäärityssuuntauksen, makroseulonnan arvonmäärityisperiaatteet. T. R. Schellenbergin näkemykset ovat toiseksi eniten esillä. Myös muiden käsiteltyjen arkistoteoreetikoiden näkemyksiä Hilary Jenkinsonin näkemyksiä lukuun ottamatta on löydettävissä teksteistä.

Viime vuosien aikana tapahtunut tietotekninen kehitys, sosiaalisen median synty ja vaikutus sekä yhteiskunnalliset ja poliittiset muutokset ovat kuitenkin johtaneet siihen, että makroseulonnankin periaatteet alkavat olla ajastaan jäljessä. Tutkielman lopussa tuodaankin esiin, että asiakirjallisen tiedon muodon muuttuessa ja tiedon pirstaloituessa eri välineisiin, on tarpeen miettiä arvonmäärityksen toimivuus kokonaan uudelleen. Digitaalisen asiakirjallisen tiedon arvonmääritys onkin arkistotieteen osa-alue, jonka tutkimiseen tulisi suunnata nykyistä enemmän huomiota jatkossa.

Avainsanat: arkistotiede, arvonmääritys, seulonta, makroseulonta, systemaattinen tekstianalyysi, Hilary Jenkinson, Theodore Roosevelt Schellenberg, Hans Booms, Helen Willa Samuels, Terry Cook, Kansallisarkisto, seulontapolitiikka, seulontastrategia

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	4
2	ARVONMÄÄRITYSPERIAATTEET ARKISTOTIETEESSÄ	6
2.1	Keskeiset käsitteet arkistotieteessä.....	7
2.2	Arvonmäärityksen kehittyminen arkistotieteessä eräiden arkistoteoreetikoiden kautta tarkasteltuna	11
2.2.1	Hilary Jenkinson, Iso-Britannia.....	12
2.2.2	T. R. Schellenberg, Yhdysvallat.....	14
2.2.3	Hans Booms, Saksa	16
2.2.4	Helen Willa Samuels, Yhdysvallat.....	18
2.2.5	Terry Cook, Kanada	20
2.3	Yhteenveto arvonmääritysperiaatteista.....	30
3	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
3.1	Systemaattisen tekstianalyysin vaiheet.....	35
3.2	Tutkimusaineisto ja tutkimusaineiston rajaus	38
4	AINEISTON TULKINTA JA TULOKSET	40
4.1	Arkistolaitoksen seulontapolitiikka	40
4.2	Arkistolaitoksen seulontastrategia	43
4.3	Yhteenveto.....	45
5	POHDINTA.....	50
	LÄHTEET	55

1 JOHDANTO

Asiakirjahallinnossa ja arkistoissa työskentelevien tehtäviin kuuluu usein asiakirjallisen tiedon seulonta. Sillä tarkoitetaan asiakirjallisen tiedon arvottamista sen säilytysarvon mukaan; onko tämä edessäni oleva asiakirjallinen tieto niin arvokasta, että se tulisi säilyttää pysyvästi vai riittääkö, että tieto on tallessa vain määrätyn ajan, jonka jälkeen se voidaan hävittää. Tähän seulontakokonaisuuteen kuuluu olennaisena osana asiakirjallisen tiedon arvonmääritys. Jotta tieto voidaan seuloa, on sille annettava arvo.

Arvonmääritystä ohjaavat usein alan toimijoiden yhteistyönä laatimat ohjeet ja periaatteet. Yhteistyöstä, ohjeista ja periaatteista huolimatta arvonmääritystä pidetään haastavana tehtävänä. Suomessa Arkistoyhdistys on laatinut alalle ammattieettiset ohjeet, jotka vain korostavat tehtävän vaativuutta, sillä ohjeen kuudennen kohdan mukaan

”[m]ikään vakaumus, sitoumus tai mielipide ei vaikuta ammattilaisen työhön. Ammattilainen toimii aina vastuullisesti, luotettavasti, tasapuolisesti ja puolueettomasti suhteessa asiakkaisiin ja sidosryhmiin.”
(Lybeck et al., 2006, 201.)

Asiakirjallisen tiedon säilytysajan pituudesta päättämiseen on siis tarjolla ohjeita ja arkistotieteen kehittyessä vuosikymmenten kuluessa muotoutuneita periaatteita. On kuitenkin huomattava, että arkistoteoreetikoiden esittämien arvonmäärityspeeriaatteiden painotukset ovat vuosikymmenten kuluessa muuttuneet. Lisäksi säilytysajasta päättämiseen liittyy aina väistämättä myös subjektiivinen elementti.

Suomessa valtionhallinnossa toimiville on arvonmäärityksen tueksi tarjolla Kansallisarkistossa laaditut seulontapolitiikka ja seulontastrategia niihin liittyvine tarkempine ohjeineen.

Tutkielmani tarkoituksena on ensin kartoittaa arvonmäärityksessä vaikuttaneita periaatteita arkistotieteen synnystä nykypäivään saakka. Sen jälkeen tarkastelen sitä, näkyvätkö kartoitetut periaatteet Kansallisarkiston seulontapolitiikassa ja seulontastrategiassa. Arvonmäärityspeeriaatteiden tarkastelu kohdentuu tässä

tutkielmassa valtionhallintoon. Kunnallishallinto, järjestöt, yksityisarkistot ja liike-elämä jäävät tarkasteluni ulkopuolelle.

Tavoitteena on saada käsitys siitä, millaisille periaatteille arvonmääritys pohjautuu suomalaisessa valtionhallinnossa. Kun arvonmäärityspeiraatteet ovat näkyvillä, on niitä mahdollista arvioida. Arvioinnin tulos saattaa johtaa siihen, että suomalaiset valtionhallinnon asiakirjallisen tiedon arvonmäärityksen periaatteet ovat jatkossa entistä tarkemmin pohdittuja ja perusteltuja.

2 ARVONMÄÄRITYSPERIAATTEET ARKISTOTIETEES- TEESSÄ

Arvonmääritys (*appraisal*) on yksi asiakirjahallinnan tehtäväalue. Arvonmäärityksen tarkoituksena on määrittää yhtäältä asiakirja-aineistot, jotka säilytetään pitkäaikaisesti ja toisaalta määrittää asiakirja-aineistot, jotka säilytetään vain määräajan. Määräaikaisesti säilytettävälle asiakirja-aineistoille määritellään säilytysajat arvonmäärityksen yhteydessä. (Valtonen 2015, 93.)

Arvonmääritys on tullut osaksi arkistoissa tehtävää työtä vasta 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, vaikka asiakirja-aineistojen arvonmääritystä ja hävittämistä on tehty vaihtelevin perustein jo 1700-luvulta alkaen. Järjestelmälliselle ja suunnitelmalliselle arvonmääritykselle syntyi tarve siinä vaiheessa, kun asiakirja-aineistojen määrä alkoi kasvaa niin suureksi, että kaiken säilyttäminen ei ollut enää mahdollista ja siten syntyi tarve määritellä säilyttämisen kannalta oleelliset asiakirja-aineistot. (Valtonen 2015, 93–94.)

Arvonmääritys on ollut arkistojen henkilökunnan suurin haaste kautta aikain arkiston kotimaasta riippumatta. Kussakin maassa haasteeseen on tartuttu hieman eri tavoin ja arvonmääritystyötä on siten myös tehty hieman eri periaattein. (Schellenberg 1975, 133; Ham 1984, 326; Booms 1987, 71.)

Tutkielmani alkuosassa kuvaan arkistotieteen keskeisimmät teokset kirjoittaneiden henkilöiden määrittelemät arvonmääritysperiaatteet. Kokoan heidän näkemyksensä yhteen taulukkoon, jota hyödynnän ja täydennän tarkastellessani tutkimuskysymystäni luvuissa 3 ja 4.

Ennen arkistotieteen arvonmääritysperiaatteisiin siirtymistä kuvaan tässä tutkielmassa käyttämäni käsitteet.

2.1 Keskeiset käsitteet arkistotieteessä

Seulonta ja *arvonmäärittäminen* ovat arkistotieteessä keskeisiä käsitteitä. Niiden välisen eron hahmottaminen vaatii jonkin verran pohdintaa. Jari Lybeck et al. kuvailee eroa seuraavasti:

”Seulonnalla tarkoitetaan asiakirjallisten tietojen määrälliseen supistamiseen tähtääviä toimenpiteitä, joilla tiedot arvonmäärittämisestä perusteella jaetaan pysyvästi ja määrääjän säilytettäviin ryhmiin. Seulontaa käytetään toisinaan yläkäsitteenä, joka kattaa myös arvonmäärittämisestä sekä asiakirjojen fyysisen hävittämisen.” (Lybeck et al. 2006, 56.)

Voidaan siis sanoa, että seulonta tarkoittaa arvon antamista asiakirjalliselle tiedolle. Toisaalta voidaan sanoa, että seulonta on yläkäsite, joka pitää sisällään arvonmäärittämisen toimenpiteen ja asiakirjallisen tiedon hävittämisen toimenpiteen. Monesti seulontaan katsotaan kuuluvan myös asiakirjallisen tiedon siirtämisen päätearkistoon.

Käyttämässäni lähdekirjallisuudessa käytetään käsitettä *appraisal*, jonka käänän arvonmäärittämisiksi.

Tutkielmassani keskeinen käsite on *arvonmäärittämisperiaate*. Yhdistäessäni arvonmäärittämisestä sanaan periaate, tarkoitan yhtäältä seulontaa tekevän henkilön omaksumia arvonmäärittämis käytäntöjä ja toisaalta häneltä itseltäänkin osittain piilossa olevia arvoja, joilla hän antaa asiakirjalliselle tiedolle arvon: tieto joko säilytetään pysyvästi, säilytetään määrääjän tai hävitetään. Myös arvonmäärittämisestä ohjaamaan kirjoitetut tekstit sisältävät tekstien kirjoittajien arvoja. Tässä tutkielmassa analyysin kohteena ovat juuri arvonmäärittämisestä ohjaavat tekstit.

Suomalaisen valtionhallinnon asiakirjahallintakulttuurissa asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisestä tehdään sekä viranomaisessa että Kansallisarkistossa. Viranomaisessa laaditaan arkistonmuodostussuunnitelma, joka edellyttää arvon määrittämistä viranomaisessa syntyvälle ja viranomaiseen saapuvalle asiakirjalliselle tiedolle. Viranomaisen laatima arkistonmuodostussuunnitelma arvioidaan Kansallisarkistossa pysyvästi säilytettävän aineiston osalta. Tällöin Kansallisarkisto ottaa kantaa siihen, mikä asiakirjallinen tieto määritellään pysyvästi säilytettäväksi.

Ranskalainen arkistonhoitaja, historioitsija ja diplomaatti Natalis de Wailly kehitti vuonna 1841 käsitteen *respect des fonds* (”alkuperän kunnioittaminen”, ”arkistonmuodostajan kunnioittaminen”) (Duchemin 1992, 19). Käsite tuli tunnetuksi myös sen saksankielisellä nimellä *das Provenienz* ja englanninkielisellä nimellä *provenance*. Suomen kieleen käsite kääntyy yleensä muotoon *provenienssi* tai toisinaan *provenanssi*. Se tarkoittaa arkistonmuodostajan päätearkistoon luovuttaman arkistokokonaisuuden säilyttämistä yhtenäisenä. Arkistonmuodostajan arkistokokonaisuutta ei saa hajottaa osiin, ei yhdistää toiseen arkistonmuodostajaan eikä järjestää toiseen järjestykseen. (Lybeck et al. 2006, 263; myös Schellenberg 1975, 172–174.)

Provenienssiin liittyy toinen käsite, alkuperäisen järjestyksen –periaate (*respect pour l'ordre primitif*). Se tarkoittaa, että arkistonmuodostajan laatimaan asiakirjojen järjestykseen ei saa puuttua. Arkistonmuodostajan asiakirjat on pidettävä siinä yhteydessä muihin asiakirjoihin, jossa ne arkistoon luovuttamishetkellä ovat. Asiakirjojen keskinäistä järjestystä ei siis saa muuttaa. (Lybeck et al. 2006, 263.)

Vaikka *provenienssi* ei ole tutkielmani aihepiirin kannalta keskeinen käsite, se sisältyy implisiittisesti arvonmäärittelyyn organisaation toiminnan muodostaman kokonaisuuden ja toimintaan kuuluvien organisaation tehtävien kautta. Organisaation tehtävät ovat yksi arvonmäärittelyssä tarkasteltavista kohteista.

Arkistonmuodostaja tarkoittaa mitä tahansa toimijaa, niin yksityistä henkilöä, yhdistystä, yhteisöä, liikeyritystä, instituutiota kuin organisaatiota, jonka toiminnan tuloksena syntyy yksi arkisto tai useita arkistoja (mm. Lybeck et al. 2006, 258).

Asiakirja-sana on keskeinen arkistotieteessä. Suomessa asiakirjaa määriteltäessä käytetään yleensä julkisuuslain määritelmää asiakirjasta. Koska julkisuuslaki koskee viranomaisia, soveltuu laissa oleva asiakirjan määritelmä viranomaisten asiakirjoihin, mutta saattaa olla puutteellinen muissa yhteyksissä syntyviä asiakirjoja kuvaamaan. Tosin julkisuuslaissa määritellään erikseen asiakirja (JulkL 5.1§) ja erikseen viranomaisen asiakirja (JulkL 5.2§), joten julkisuuslain yleinen asiakirjan määritelmä voidaan katsoa soveltuvan myös muiden asiakirjojen kuin viranomaisen asiakirjojen määritelmäksi.

Julkisuuslain mukaan

”asiakirjalla tarkoitetaan tässä laissa kirjallisen ja kuvallisen esityksen lisäksi sellaista käyttösä vuoksi yhteen kuuluviksi tarkoitetuista merkeistä muodostuvaa tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa viestiä, joka on saatavissa selville vain automaattisen tietojenkäsittelyn tai äänen- ja kuvantoistolaitteiden taikka muiden apuvälineiden avulla.” (JulkL 5.1§)

Julkisuuslain määritelmän mukaan asiakirja on siis kirjallinen tai kuvallinen esitys. Kirjallisen tai kuvallisen esityksen lisäksi asiakirja voi olla ”sähköinen” tai ”digitaalinen” kohde tai viesti. Määrittelen sanojen sähköinen ja digitaalinen käytön tutkielmassani myöhemmin tässä luvussa.

Kansainvälinen standardi SFS-ISO 15489-1 (kohta 3.15, s. 9) määrittelee asiakirjan (record) näin:

”tieto, jonka organisaatio tai henkilö on tuottanut tai vastaanottanut osana laillisia velvoitteitaan tai liiketoimintaansa ja jota se säilyttää tietovarantona sekä todisteena.”

Standardin määritelmä asiakirjalle vastaa merkitykseltään samaa kuin missä merkityksessä käytän sanaa *asiakirja* tässä tutkielmassa, sillä asiakirjan yhteys sen tuottaneeseen tai vastaanottaneeseen organisaatioon on olennaista arvonmäärittelyksessä. Makroseulonassa eli toimintatason arvonmäärittelyksessä tosin painottuu asiakirjan yhteys organisaation toimintaan eikä niinkään asiakirjan yhteys organisaatioon.

Suomen kielessä käytetään usein myös sanaa *dokumentti* asiakirjan synonyymina, mutta vältän sen käyttämistä, koska SFS-ISO 15489-1 -standardin määritelmän mukaan dokumentti ei yhdisty organisaatioon tai henkilöön eikä siten ole merkitykseltään aivan sama kuin asiakirja. SFS-ISO 15489-1 (kohta 3.10, sivu 9) määrittelee dokumentin näin:

”tallennettu tieto tai objekti, jota voidaan käsitellä yksikkönä.”

Dokumentti on tietoa, joka voi olla hyvin monenlaisessa muodossa eli formaatissa. Vaihtelevien formaattien lisäksi dokumentissa oleva tieto voi ilmentyä hyvin monenlaisissa välineissä (engl. *medium*, mon. *media*) kuten esimerkiksi relaatiotietokantana, tekstitiedostona, äänenä, kuvana tai liikkuvana kuvana. Dokumentti on siis tietoa, joka

voi olla monenlaisissa eri formaateissa ja formaatit voivat saada ilmiänsä eli ilmentyä monenlaisissa eri välineissä.

Asiakirjan määritelmä sisältää asiakirjan laatua ja luonnetta kuvaavat sanat alkuperäinen, luotettava, eheä ja käytettävissä oleva. Nämä neljä määritettä limittyvät toinen toisiinsa. Asiakirjan tulee olla aito eli alkuperäinen ollakseen todistusvoimainen. Alkuperäinen ja todistusvoimainen asiakirja on luotettava. Ollakseen luotettava on asiakirjan oltava eheä. Siinä ei saa olla alkuperäisen asiakirjan synnyn jälkeen tehtyjä muutoksia, poistoja tai korjauksia eikä asiakirjasta saa puuttua osia. Asiakirjan on oltava käytettävissä. Asiakirja ei saa olla saavuttamattomissa esimerkiksi tilassa, jonne ei ole pääsyä. Se ei saa olla fyysisesti sellaisessa muodossa, että sitä ei voi käyttää. Asiakirjan käytettävyys on erityisen merkityksellistä siirryttäessä paperisista asiakirjoista ”sähköisiin” tai ”digitaalisiin” asiakirjoihin. Asiakirja saattaa olla sähköisenä tai digitaalisena asiakirjana sellaisessa muodossa, että sitä ei käytettävissä olevilla välineillä kyetä tulkitsemaan.¹

Käytän käsitteitä asiakirja, asiakirjallinen tieto, aineisto ja arkistoaineisto tarkoittaen niillä pääasiassa samaa asiaa hienoisin vivahde-eroin. *Asiakirjallinen tieto* voidaan määritellä näin:

”[y]hteisön tehtävien hoitamisen tai henkilön toiminnan tuloksena syntyvä tai saapuva tieto. Voidaan puhua myös toiminnallisesta tiedosta” (Lybeck et al. 2006, 259).

Asiakirjallisen tiedon määritelmä on sisällöllisesti lähes sama kuin SFS-ISO 15489-1 -standardin asiakirjan määritelmä. Näin ollen näiden kahden käsitteen käyttäminen synonyymeina on mielestäni puolustettavissa. Pyrin suosimaan asiakirjallinen tieto -käsitettä, koska sen miellelyhtymä on laajempi kuin asiakirja-käsitteen miellelyhtymä. Asiakirja-käsitteen miellelyhtymä on konkreettinen, yksittäinen asiakirja. Sen sijaan asiakirjallinen tieto-käsitteen miellelyhtymä on tieto eri muodoissaan, kunhan tieto on

¹ Tämän kappaleen sisältöön olen saanut tukea arkistowikin artikkelista ”Asiakirjahallinnon merkitys ja keskeiset käsitteet”, mutta tekstin sisältö on pääosin omaa ajattelua.
<http://wiki.narc.fi/arkistowiki/index.php/Asiakirjahallinnon_merkitys_ja_keskeiset_k%C3%A4sitteet>
(käytetty 17.11.2016.)

asiakirjallista eli kunhan tieto liittyy organisaation tehtävien hoitamiseen tai on henkilön toiminnan tulosta.

Suomen kielessä käytetään *sähköinen*- ja *digitaalinen* –sanoja kuvaamaan sellaista asiakirjallista tietoa, joka ei ole paperille painetussa, paperille tulostetussa tai paperille kirjoitetussa muodossa. Pyrin suosimaan sanaa digitaalinen, koska sähköinen-sanan mielenlyhtymä liittyy sähköön energiana. Asiakirjallisen tiedon kohdalla ei ole kyse sähköstä energiana eikä koskettaessa sähköisiltä tuntuvista asiakirjoista, vaan tiedon muodosta. Ollessaan digitaalisessa muodossa asiakirjallinen tieto on bittejä. Bitit eivät ole sähköenergiaa, vaan informaatiota sisältävää binaarista dataa.

Arkisto- ja *arkistoaineisto* -sanoja käytän päätearkistoa tarkoittavassa merkityksessä. Päätearkisto on fyysinen tila, jonka lämpö- ja kosteusolosuhteet sekä ilman puhtaus ovat paperisille asiakirjoille sopivat. Päätearkistossa säilytetään pitkään tai pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja. (Lybeck et al. 2006, 263–264.) Digitaalisen asiakirjallisen tiedon kohdalla fyysisen säilytystilan vaatimukset poikkeavat paperisen arkistoaineiston säilytystilavaatimuksista. Digitaalisen tiedon säilyttämisessä keskeistä on ratkaista digitaalisessa muodossa olevan tiedon pitkäaikaissäilyttäminen. Tämä on oma laaja ja haastava tutkimusalueensa arkistotieteen sisällä, jonka tarkemman tarkastelun rajaan tutkielmani ulkopuolelle.²

2.2 Arvonmäärityksen kehittyminen arkistotieteessä eräiden arkistoteoreetikoiden kautta tarkasteltuna

Arkistotieteen kehittymistä ja niin muodoin myös arvonmäärityksen kehittymistä tarkastellaan alan kirjallisuudessa pääosin henkilöiden ja heidän kotimaidensa mukaan jaoteltuna. Keskeisimmät tarkasteltavat ajattelijat arvonmäärityksen kehittämisessä ovat

² Lisätietoja digitaalisesta pitkäaikaissäilyttämisestä on muun muassa digiwikiissä: <http://www.digiwiki.fi/fi/index.php?title=Etusivu> (käytetty 6.5.2017.)

pääosin samoja henkilöitä, jotka katsotaan keskeisiksi ajattelijoina arkistotieteen kehitymisessä yleensä.

Arkistotieteen keskeisimmät teokset ja artikkelit on kirjoitettu Alankomaissa, Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa, Saksassa, Kanadassa ja Australiassa. Näistä arvonmäärityksen kannalta tarkasteltaviksi olen valinnut Hilary Jenkinsonin Iso-Britanniasta, Theodore Roosevelt Schellenbergin Yhdysvalloista, Helen Willa Samuelsin Yhdysvalloista, Hans Boomsin Saksasta ja makroseulontaa edustavan Terry Cookin Kanadasta.

Nämä henkilöt valikoituivat tarkasteluun sen vuoksi, että heihin viitataan seulontaa ja arvonmääritystä käsittelevässä kirjallisuudessa jatkuvasti. Heidän voi siis olettaa olevan keskeisiä arvonmääritystä pohtineita ajattelijoina arkistotieteessä. Vaikka heidän kotimaansa ovat tässä esillä, ovat heidän ajatuksensa levinneet heidän kotimaidensa rajojen ulkopuolelle.

2.2.1 Hilary Jenkinson, Iso-Britannia

Vuonna 1922 ilmestyi brittiläisen Hilary Jenkinsonin (1882–1961) kirja *A Manual of Archival Administration: Including the Problem of War Archives and Archive Making*. Jenkinsonin teos oli vuonna 1898 ilmestyneen alankomaalaisten Samuel Mullerin, Johan Feithin ja Robert Fruinin kirjan *Manual for the Arrangement and Description of Archives* jälkeen toinen kirja, jossa arkistohoidolle annettiin vielä aiempaakin selkeämmät ja yksityiskohtaisemmat periaatteet ja ohjeet.

Jenkinsonin kirjasta tuli alan tärkeä perusteos useaksi vuosikymmeneksi. Jenkinsonin teos sisälsi arkistojen toimintaan liittyvien käytäntöjen määrittelyä, kuten ohjeita asiakirjojen järjestämiseen, paperilaadun kuvaamista, esimerkkejä arkistohyllyjen ja arkistokoteloitten rakenteesta ja pohdintaa arkistoihin valittavasta aineistosta (Jenkinson 1937, 97–101, 157–162, liite 3, 166–167).

Jenkinsonin on sanottu korostaneen sitä, että arkistinhoitajan tehtävä oli säilyttää arkistoaineisto mahdollisimman huolellisesti ja alkuperäisessä muodossaan. Arkistinhoitajan ei tullut puuttua arkistoon toimitettavan aineiston sisältöön ja laatuun. (Stapleton 1983, 81; Cook 1997, 23.) Arkistinhoitaja oli siis ”kustodi” (*custodian*). Englannin kielen sanan *custodialism* voi kääntää suomeksi hoito-, huolto- tai

vartijatehtäväksi suhteessa asiaan, tehtävään tai ihmiseen (esim. Hurme et al. 1994, 276).

Jenkinson totesi, että arvonmäärittystä tehdessään arkistonhoitajan ei tulisi kohdistaa huomiotaan oman aikakautensa mielenkiinnon kohteisiin, vaan hänen huomionsa tulisi olla arkistoaineiston säilyttämisessä autenttisena ja alkuperäisessä yhteydessään, eräässä mielessä ”koskemattomana”. Arkistonhoitaja ei kykene ennakoimaan, millaisiin aiheisiin opiskelijoiden ja tutkijoiden mielenkiinto tulevaisuudessa kohdistuu. Niinpä arkistonhoitajan tehtävänä on huolehtia arkistoaineiston fyysisestä ja moraalisesta säilyttämisestä. Arkistonhoitajalle tärkeintä tulee olla arkisto arkistona. Hän ei voi arvottaa ja valita arkistoaineistoa eikä hänen tule arvottaa asiakirjoja todisteina jostain tietystä näkemyksestä. (Jenkinson 1937, 145–146.)

Jenkinson esitetään toistuvasti arkistotieteellisessä kirjallisuudessa hieman vanhoillisena, taaksepäin katsovana, keskiajan aineistosta kiinnostuneena, provenienssia ja alkuperäistä järjestystä vaalivana jäykäkönä arkistotieteellisenä ajattelijana. Kirjansa julkaisemisen jälkeisinä vuosikymmeninä hänen ajattelunsa hieman muuttui. Hän kirjoitti tekstejä, joissa hän piti arkistoaineiston arvonmäärittystä perusteltuna joissain tilanteissa ja joissain tilanteissa aineiston alkuperäistä järjestystä oli mahdollista muuttaa. (Stapleton 1983, 81.)

Lukemani perusteella vaikuttaa siltä, että jo Jenkinsonin vuonna 1922 ilmestyneessä kirjassa oli merkkejä siitä, että hän piti tärkeänä huolehtijaroolin ohella myös arkistonhoitajan roolia arkistoon hankittavasta aineistosta päättävänä henkilönä. Jenkinson ei kenties ole ollut niin yksisilmäinen alkuperäisen järjestyksen ja puuttumattomuuden puolustaja, millaisena hänet kuvataan.

Näistä varauksista huolimatta vahvistan yleistä mielikuvaa Jenkinsonista valitsemalla hänen keskeisiksi arvonmäärittysperiaatteikseen seuraavat:

- Arkistonhoitaja ei saa vaikuttaa siihen, mitä aineistoa arkistoon kertyy.
- Arkistonhoitajan vastuulla on arkistoaineiston provenienssin ja alkuperäisen järjestyksen säilyttäminen.

2.2.2 T. R. Schellenberg, Yhdysvallat

Yhdysvaltalainen arkistonhoitaja Theodore Roosevelt Schellenberg (1903–1970) julkaisi vuonna 1956 kirjan *Modern Archives – Principles and Techniques*, jota on sittemmin siteerattu paljon arkistotieteessä. Vaikka kirja käsittelee Yhdysvaltoja, on siinä myös yksityiskohtaisia kuvauksia muutamien eurooppalaisten valtioiden ja Australian asiakirja- ja arkistokäytänteistä. Schellenberg kohdistaa huomionsa julkisen sektorin asiakirjoihin ja pohtii niihin liittyviä kysymyksiä monista eri näkökulmista, joista yksi on arvonmäärittämisproblematiikka.

Schellenberg jakoi julkisen sektorin asiakirjat arvon perusteella ensisijaisen (*primary*) arvon omaaviin ja toissijaisen (*secondary*) arvon omaaviin. Asiakirjat tuottanut organisaatio eli arkistonmuodostaja määrittelee, mitkä organisaation asiakirjoista ovat ensisijaisen arvon omaavia. Sellaiset asiakirjat ovat merkityksellisiä organisaatiolle itselleen. Toissijaisen arvon omaavat asiakirjat ovat merkityksellisiä organisaation ulkopuolisille toimijoille, joihin kuuluvat muun muassa yksittäiset kansalaiset. Arvonmäärittämisestä Schellenberg kiinnittää huomionsa näihin toissijaisen arvon omaaviin asiakirjoihin. (Schellenberg 1975, 133.)

Hänen mukaansa arvonmäärittämisestä tulisi tapahtua yhtäältä asiakirja-aineiston informaatioarvon (*informational value*) ja toisaalta asiakirja-aineiston todistusarvon (*evidential value*) määrittämisen avulla. (Schellenberg 1975, 133, 139–160.)

Julkisen sektorin asiakirjojen (*public record*) informaatioarvo syntyy siitä tiedosta, jota ne sisältävät kuvatessaan hallinnon toimintaa. Asiakirjat sisältävät tietoa esimerkiksi hallinnon toimijoiden yhteydenpidosta yksittäisiin henkilöihin, järjestöihin, yhdistyksiin ja yrityksiin. Ne sisältävät myös tietoa käsiteltävinä olleista asioista ja ongelmakohdista. Informaatioarvo on läheisesti sidoksissa tutkimusarvoon (*research value*), koska asiakirjan sisällön katsotaan olevan hyödyksi tutkimukselle. (Schellenberg 1975, 139–140.)

Julkisen sektorin asiakirjalla on todistusarvo silloin, kun asiakirja joko ilmaisee kyseisen organisaation rakenteen tai antaa tietoa siitä, miten organisaatio hoitaa tehtävänsä. Tällaisen todistusarvon omaava asiakirja tulee säilyttää. Näiden

organisaatioon liittyvien seikkojen lisäksi arkistonhoitajan tulee huomioida asiakirjan todistusarvo myös hallintotieteen opiskelijoiden, taloustieteilijöiden, yhteiskuntatieteilijöiden, historioitsijoiden ja ylipäänsä tutkijoiden kannalta. (Schellenberg 1975, 139, 141.)

Organisaation tuottaman asiakirjan todistusarvon määrittämiseen liittyy mielenkiintoinen painotus. Schellenbergin mukaan hallinnon eri toimijat ovat keskenään eriarvoisia. Yhden toimijan tehtävä on tärkeämpi kuin toisen toimijan tehtävä. Myös organisaation sisällä tehtävien arvot vaihtelevat organisaatiohierarkian mukaan. Esimerkiksi tuki- ja hallintotehtävät (*fasilitative functions*) ovat vähemmän arvokkaita kuin asiaosaamista edellyttävät tehtävät (*substantive functions*). (Schellenberg 1975, 140–143.)

Jos tätä todistusarvoon perustuvaa organisaatiohierarkista näkemystä sovellettaisiin yksinomaaisena arvonmäärityksen kriteerinä, tulisi valtava määrä merkityksellistä aineistoa määriteltä arvottomaksi ja jäisi vaille pysyvää säilyttämistä. Onneksi Schellenbergin informaatioarvon käsite pelastaa jonkin verran aineistoa tuholta. Hän korostaa, että informaatioarvon määrittelyssä tulee keskittyä asiakirjojen tietosisältöön ja jättää asiakirjan tuottanut organisaatioyksikkö huomiotta. Informaatioarvo tulisi määritellä asiakirja asiakirjalta. Jotta informaatioarvon määrittäjä selviäisi tehtävästään, tulee hänellä olla osaamista ja ymmärrystä muun muassa tutkimuksen tarpeista ja tutkimuksessa käytetyistä metodeista. (Schellenberg 1975, 148.) Informaatioarvon käsitteen luominen osoittaa, että Schellenberg otti tutkijoiden tarpeet huomioon arvonmäärityksen perusteita hahmottaessaan.

Jenkinsonin tiukkaan kustodiaaliseen lähestymistapaan verrattuna Schellenbergin arkistotieteellinen kirja oli merkittävä askel eteenpäin arvonmäärityksen saralla, sillä Schellenberg näki arvonmäärityksen yhtenä keskeisenä, joskin haastavana arkistonhoitajan tehtävänä.

Schellenbergin arvonmäärityksperiaatteet voi tiivistää todistusarvon ja informaatioarvon käsitteisiin sekä näkemykseen tutkijoiden tarpeiden huomioon ottamisesta.

- Asiakirjallisen tiedon arvon määrittää se, sisältääkö se tietoa organisaation rakenteesta ja tietoa organisaation tehtävistä (todistusarvo).
- Tiedon tuottajan paikka organisaation hierarkiassa määrittää asiakirjallisen tiedon arvon.
- Tiedon sisältö määrittää asiakirjallisen tiedon arvon (informaatioarvo).
- Arkistonhoitajan tulee huomioida asiakirjan todistusarvo ja informaatioarvo tutkijoiden tarpeiden kannalta.

2.2.3 Hans Booms, Saksa

Jenkinsonin ja Schellenbergin jälkeen seuraava henkilö, jonka arvonmäärittystä koskevat ajatukset ovat herättäneet vastakaikua arkistotieteessä, on saksalainen Hans Booms. Booms esitti näkemyksiään silloisessa Länsi-Saksassa pidetyssä arkistoalan konferenssissa vuonna 1971. Tekstinä hänen ajatuksensa julkaistiin saksankielisessä *Archivalische Zeitschrift*-lehdessä vuonna 1972. Saksankielisyyden vuoksi vei aikaa ennen kuin hänen tekstinsä saavutti englanninkielisen arkistotieteellisen keskustelun. Vuonna 1987 hänen artikkelinsa julkaistiin englanninkielisenä kanadalaisessa *Archivaria*-lehdessä.

Booms paneutuu artikkelissaan arvo-käsitteen avaamiseen ja määrittelyyn. Hänen mukaansa asiakirjalla ei itsessään ole mitään ulkopuolelta nähtävissä tai mitattavissa olevaa arvoa, vaan jokin asia, esimerkiksi asiakirja, saa arvon vasta, kun asiakirja suhteutetaan toiseen asiakirjaan tai kun sitä verrataan toiseen asiakirjaan. Samoin on merkittävyyden (*significance*) kohdalla. Merkittävyys on monimielinen käsite, sillä jonkin asian tai asiakirjan merkittävyys syntyy vasta kun se suhteutetaan johonkin. (Booms 1987, 82, 102.)

Voidakseen arvottaa asiakirjan tulee arkistonhoitajalla olla jonkinlaiset arvokoordinaatit. Jotta arkistonhoitajalla olisi arvokoordinaatit, on hänen ne ensin laadittava. Miten arvokoordinaatit sitten laaditaan? Ensimmäiseksi on asetettava tavoitteeksi, että arvokoordinaatin tulee olla kattava, relevantti, selkeä ja konkreettinen. On oltava tarkka, jotta arvo-käsitteen abstraktiudesta huolimatta jalat pysyvät maassa ja arvokoordinaateista tulee todella käyttökelpoisia ja käytännössä toimivia. Booms muistuttaa, että arkistot ovat arvonmäärittämissään toimineet pitkään

historiantutkijoiden työn tukena. Arvonmääritys on perustunut sormenpääntuntumaan (*Fingerspitzengefühl*) eli kokemuksen ja intuition yhdistelmään. Arkistonhoitajat eivät ole tottuneet työskentelemään analyyttisin välinein eivätkä he ole tottuneet lähestymään työtään teoreettisesti pohdiskellen. Sen vuoksi arvonmäärityksen perustaksi tarvittavien arvokoordinaattien laatimiseen ja arvoperiaatteiden määrittämiseen ei ole paneuduttu riittävästi. (Booms 1987, 84–85.)

Arkistonhoitajat ovat työskennelleet proveniensi-periaatteen voimin. Tällöin arvonmäärityksen perusteisiin ei ole tarvinnut katsoa, koska arkistoon saapuva aineisto on otettu vastaan sellaisenaan. Näin arkistonhoitajat ovat voineet välttää arvottamisen. Tilanteissa, joissa arvottamista kuitenkin on tarvittu, arkistonhoitajat ovat joutuneet Skyllan ja Kharybdiksen väliin. Skylla edustaa tässä naiivia luottamusta sormenpääntuntuman kykyyn ratkaista arvo. Kharybdis on neuvottomuutta sen edessä, että arvonmääritykselle ei ole olemassa periaatteita. Arkistonhoitaja jää vaille välineitä, joilla arvottaa aineistoa. Niinpä oli helppo hakea apua provenienssista, jolloin arkistonmuodostajan oma toiminta ja arkistonmuodostajan toiminnan rakenne toimivat arvonmäärittäjinä – ja samalla tarve määrittää arvo katosi. (Booms 1987, 88.)

Arkistossa jo olevan aineiston arvon määrittäminen on mahdollista luomalla kokonaiskäsitys sen aikakauden ”hengestä”, jota aineisto edustaa. Konkreettinen keino aikakauden hengen selvittämiseksi on käydä läpi kunkin aikakauden julkaisut ja tutkia millaisen arvon tuon aikakauden ihmiset antoivat omana aikanaan esillä olleille asioille ja näkökulmille. Tarkastelussa tulee keskittyä ajankohdan yleisen mielipiteen (*public opinion*) selvittämiseen. Julkaisuista tulee ”tislata” esiin keskeisimmät näkemykset ja laatia eräänlainen arvokehikko. Sen avulla saadaan käsitys siitä, mitkä arvomääritettävässä arkistoaineistossa olevat asiat ja aiheet olivat aineiston syntyaikana tärkeitä. Ne on kyseisenä arviointihetkenä määritettävä edelleen säilyttämisen arvoisiksi. Näin muodostuu asiakirjallinen perintö. (Booms 1987, 95, 101–105).

Boomsin esittelemä malli on kunnianhimoinen ja mielenkiintoinen. Se edellyttää arkistonhoitajalta renessanssimaista monitaitoisuutta, uteliaisuutta ja syvää tiedonjanoa. Boomsin ehdottamalla tavalla saa selville osan kunakin ajankohtana tärkeinä pidetyistä asioista. Tosin tärkeiksi määriteltävät asiat ovat sidoksissa henkilöön, joka määrittelyn tekee. Tärkeät asiat voivat vaihtua toisiksi määrittelijän vaihtuessa. Lisäksi pelkkiin

julkaisuihin keskittyminen jättää aina osan yhteiskunnallisista prosesseista pimentoon. Samalla pimentoon jäävät niihin liittyvät asiakirjat ja muu arkistoaineisto.

Boomsin keskeinen arvonnäilyperiaate on:

- Aikakauden hengen selvittäminen kunkin aikakauden julkaisuista ja asiakirjallisen tiedon arvon määrittäminen sen mukaan, mitkä ovat olleet kunkin aikakautena arvostettuja ja tärkeinä pidettyjä asioita.

Boomsin aikakauden arvokehikko-mallista voi katsoa alkaneen siirtymisen kohti koko yhteiskunnan, sen erilaiset toimijat ja erilaiset prosessit huomioonottavaa arkistointia. Yhdysvaltalainen Helen Willa Samuels edustaa tätä suuntausta dokumentaatiostrategialaan.

2.2.4 Helen Willa Samuels, Yhdysvallat

Helen Willa Samuelsin luoma dokumentaatiostrategia sisältää hieman samankaltaisia ajatuksia, joita Hans Booms esitti kehottaessaan arkistonhoitajia laatimaan selvityksiä aikakauden hengestä.

Teknologinen kehitys ja yhteiskunnan instituutioiden rakenteiden muuttuminen ovat aiheuttaneet asiakirja-aineiston luonteen muuttumisen. Teknologinen kehitys on aiheuttanut sen, että arkistoaineisto ei ole enää vain paperia, vaan se voi olla audio-materiaalia, visuaalista materiaalia, koneluettavaa tai artefaktin³ muodossa olevaa. Instituutioiden rakenteiden muuttuminen näkyy muun muassa siinä, että kunnat ostavat palveluita yksityisiltä yrityksiltä tuottaakseen kunnallisia julkisia palveluita. Yliopistot kääntyvät yritysten puoleen rahoitusta saadakseen. Julkinen, yksityinen ja akateeminen

³ Artefact/artifact-käsitteellä on useita merkityksiä riippuen käyttöyhteydestä ja tieteenalasta. Arkeologiassa se tarkoittaa ihmisen valmistamaa objektia, joka voi olla esine tai rakenne. Mikrobiologiassa se tarkoittaa tekotuotetta, jolloin se on keinotekoinen tuote tai ilmiö, joka luonnon olosuhteissa ei olisi olemassa. Estetiikassa artefakti on ihmisen työllään tuottama entiteetti. Kirjallisuudentutkimuksessa artefakti on ihmisen tekemä esine, esim. kirjailijan tai taiteilijan luoma taideteos. (Tieteen termipankki.) <<http://tieteen termipankki.fi/wiki/Nimitys:artefakti>> (käytetty 6.11.2016.) Koska artefact/artifact-käsitteelle ei ole suomen kielessä yhtä yksiselitteistä vastinetta, en suomenna sitä, vaan käytän sanaa artefakti.

sektori limittyvät keskenään yhteistyön ja varojen jakamisen (avustukset, tuet) vuoksi. Vain vähäinen osa näin kertyvästä valtavasta aineistomäärästä on mahdollista säilyttää. Arkistohoitajien tulisi kyetä valitsemaan säilytettävä aineisto, mutta päätösten tekemisen tueksi ei ole kunnollisia työkaluja⁴. Dokumentaatiostrategia pyrkii olemaan tällainen työkalu. (Samuels 1986, 110–111.)

Dokumentaatiostrategian ratkaisu tähän monimuotoisuuteen on seuraavanlainen. Kootaan eri instituutioiden asiantuntijoista neuvonantajien joukko, joka päättää dokumentoitavan kohteen. Neuvonantajien joukko koostuu esimerkiksi asiakirjahallinnan työntekijöistä, hallinnon työntekijöistä, arkistohoitajista ja asiakirja- ja arkistoaineistojen käyttäjistä. (Samuels 1986, 115.)

Dokumentoitava kohde on jokin parhaillaan meneillään oleva asia tai aktiviteetti tai jonkin maantieteellisen alueen toimintojen haltuunotto. Keskeistä on se, että kyseessä on elävä, käynnissä oleva prosessi tai asia. Tällaisia ovat esimerkiksi jonkin kaupungin hallinnon toiminnan dokumentoiminen, jonkin järjestön toiminnan dokumentoiminen tai jonkin ilmiön vaikutusten seuraaminen (esim. teknologian vaikutus ympäristöön). (Samuels 1986, 115.)

Neuvonantajat laativat dokumentaatiostrategian eli suunnitelman dokumentoitavan kohteen haltuunotosta. Strategiassa keskeistä on yhteistyö eri toimijoiden kesken ja myös yhteistyö yksilöiden kesken. Yhteistyöllä vaikutetaan siihen, millaisia asiakirjoja dokumentoitavassa kohteessa syntyy. Samalla syntyy myös käsitys, mitkä osiot kertyvästä aineistosta säilytetään joko pysyvästi tai jonkin määrätyn ajan. Strategiaa muokataan ja muutetaan aina kun olosuhteet muuttuvat tai kun valittuihin näkökulmiin on tarve tehdä muutoksia. (Samuels 1986, 115.)

⁴ Samuels käyttää sanaa ”techniques”, joka kääntyisi suomeksi ”tekniikka”. Käännän sen kuitenkin sanalla ”työkalut”, koska suomen kielessä työkalu voi viitata niin konkreettiseen työkaluun (esine tai kirjallinen ohje) kuin myös käsitteelliseen työkaluun (teoria, filosofia, tieteellinen käsite). Tulkitsen Samuelsin tarkoittavan sanalla ”techniques” konkreettisen työkalun (kirjoitettu strategiapaperi) ohella myös abstraktimpaa teoreettis-metodologista työkalua, joka syntyy dokumentaatiostrategian laatimisprosessin yhteydessä tehtävän ajatustyön myötä.

Dokumentaatiostrategia tuo esiin sen, millainen päätöksentekoprosessi on säilytettäväksi valittavan aineiston taustalla. Koska strategia määrittää, mihin aineistoihin huomion tulee kohdistua ja poimii esiin säilytettävät aineistot muun aineiston joukosta, on strategia samalla eräänlainen arvonmääritysopas. (Samuels 1986, 120,122.)

Dokumentaatiostrategia on eräässä mielessä alusta loppuun saakka pelkkää arvonmääritystä. Samuels esittää sen työkaluna, jolla monimuotoinen aineisto saadaan haltuun ja aukot täytettyä. Dokumentaatiostrategia on sukua Boomsin tavoitteelle laatia kunkin aikakauden arvostuksista arvokehikko arvonmäärityksen perustaksi, mutta Boomsin arvottamistapa on staattisempi kuin Samuelsin. Dokumentaatiostrategia pureutuu nykyhetkeen ja edelleen käynnissä ja kesken olevan prosessin dokumentoimiseen. Boomsin arvokehikko katsoo pääasiassa taaksepäin, vaikka Boomsin esittämällä tavalla voidaan tarkastella myös nykyhetkeä.

Samuelsin keskeiset arvonmäärityisperiaatteet ovat:

- Asiakirjallisen tiedon tulee olla lähtöisin elävästä, käynnissä olevasta prosessista.
- Asiakirjallisen tiedon arvon määrittäjien tulee edustaa monipuolisesti erilaisia toimijoita ja heidän tulee tehdä yhteistyötä laatiessaan strategian dokumentoitavasta prosessista talteen otettavasta tiedosta. Samalla valitaan näkökulmat, joista prosessia tarkastellaan ja tallennetaan.
- Dokumentaatiostrategiaa (asiakirjallisen tiedon arvonmäärityisperiaatteita) muutetaan, jos olosuhteet edellyttävät sitä tai jos yhdessä todetaan, että näkökulmiin tulee tehdä muutoksia.

2.2.5 Terry Cook, Kanada

Makroseulonta kehittyi arvonmäärityksen teoreettiseksi ja käytännölliseksi työkaluksi sen vuoksi, että aiemmat arvonmäärityisperiaatteet alkoivat osoittautua toimimattomiksi. Makroseulonnan keskeinen kehittäjä kanadalainen Terry Cook sai paljon vaikutteita saksalaisen Hans Boomsin ajatuksista, joissa on samoja ydinelementtejä kuin makroseulonnessa. Cook jakaa Boomsin kanssa käsityksen siitä, että arvonmääritys on

aina subjektiivista, ja arvonmäärittäminen vaikuttaa yhteiskunta, jossa arvonmäärittäjä työtään tekee. Näin on ollut kaikkien aiempien arvonmäärittämisä käsitteiden teorioiden kohdalla ja näin on myös makroseulonnan kohdalla. Arvonmäärittäminen subjektiivisuutta ei tule paeta kuvitelmaan jenkinsonilaisesta puolueettomuudesta. Sen sijaan arvonmäärittämiselle on luotava teoreettinen pohja ja laadittava metodologia. Arvonmäärittämisä tehdessä on tuotava avoimesti ja uskottavasti esille, millaiseen teoriaan ja metodologiaan määrittämisä perustuu. Makroseulonalla pyritään juuri tähän. (Cook 2005, 119, 125–126.)

Arvonmäärittämisessä on keskitytty asiakirjaan fyysisenä esineenä ja samalla on myös korostettu, että asiakirjaa ei voi erottaa kontekstistaan. Asiakirja on aina kytköksissä johonkin asiaan tai kokonaisuuteen, joka antaa asiakirjalle merkityksen. Konteksti on auttanut sijoittamaan asiakirjan ja on auttanut selittämään asiakirjan merkityksen. Asiakirjassa keskeistä ovat olleet sen fyysinen olomuoto ja sen konteksti. Tietoteknisessä ja digitalisoituneessa maailmassa asiakirja fyysisenä esineenä ei ole enää arvonmäärittämisessä keskiössä. Jäljelle jää konteksti ja sekin uudessa muodossa, jota voi kutsua käsitteelliseksi provenienniksi (*conceptual provenance*). Jatkossa arvonmäärittämisessä huomio on kohdistettava materiaalin sijasta merkitykseen. (Cook 1992, 38.)

Makroseulonta pyrkii vastaamaan muuttuneen maailman tuomaan arvonmäärittämisäasteeseen. Kanadassa kehitetty makroseulonta sai alkunsa jo 1950-luvulla, mutta se vaati aikaa kehittyäkseen. Sitä alettiin soveltaa Kanadassa laajamittaisesti 1990-luvun alussa. (Cook 2005, 101, 103–104.)

Kuten luvussa 2.1 todettiin, suomalaisessa arkistotieteellisessä käsitteistössä seulonta on yläkäsite, joka pitää sisällään arvonmäärittämisä lisäksi myös asiakirjallisen tiedon siirtämisen päätearkistoon ja asiakirjojen hävittämisen.

Makroseulonntaa tarkempi käänntös englanninkielen sanalle *macroappraisal* olisi ollut ”toimintatason arvonmäärittämisä”. Tällöin englanninkielen sanan *appraisal* olisi voinut kääntää ”aineistotason arvonmäärittämisäksi”. Käytän kuitenkin tässä yhteydessä makroseulonnta-sanaa, koska se on Suomessa vakiintunut toimintatason arvonmäärittämisä käänntökseksi. Tosin paikoitellen käytän toimintatason

arvonmääritys-käsitettä ja aineistotason arvonmääritys-käsitettä makroseulonta-käsitteen ohella selkeyden vuoksi.

Aineistotason arvonmäärityksessä (appraisal/arvonmääritys) asiakirjallinen tieto arvioidaan sen mukaan, mikä on sen arvo säilyttämisaajan pituuden kannalta ja samalla arvioidaan, mikä asiakirjallisen tiedon merkitys esimerkiksi tutkijoille. Toimintatason arvonmäärityksessä (macroappraisal/makroseulonta) arvioidaan kontekstia, jossa asiakirjallinen tieto luodaan sekä kontekstia, jossa asiakirjallista tietoa käytetään sen aktiiviaikana. Aineistotason arvonmääritys kohdistuu asiakirjalliseen tietoon. Toimintatason arvonmääritys kohdistuu toimintaan, toiminnan rakenteisiin ja toimintakulttuuriin, jossa asiakirjallinen tieto syntyy ja jossa sitä käytetään. (Cook 2005, 101–102.)

Käsite *societal value*, yhteiskunnallinen arvo, on keskeinen makroseulonnassa. Cook toteaa, että Booms oli oikeassa kiinnittäessään arvonmääritysteorian yhteiskunnan arvoihin (*society's values*), mutta Cook kritisoi Boomsin valitsemaa metodologiaa, jolla yhteiskunnan arvot löydetään ja määritellään. Aikakauden julkaisujen tutkiminen ja yleisen mielipiteen hahmottaminen aikakauden arvojen löytämiseksi ei Cookin mukaan tuota suoraan tietoa yhteiskunnan arvoista. Arvot ovat löydettävissä vain epäsuorasti tutkimalla mekanismeja, jotka heijastavat yhteiskunnan arvoja. Mekanismit tarkoittavat tässä yhteiskunnan rakenteita ja yhteiskunnan toimintoja ja kansalaisten vaikutusta niihin ja niiden vaikutusta kansalaisiin. Arvot ovat kietoutuneet tämän kolmiyhteyden sisälle ja ne saadaan esiin kehittämällä arvonmäärityksen strategioita ja metodologioita sekä omaksumalla standardoituja käytäntöjä. (Cook 2005, 127.)

Cook korostaa sitä, että vaikka hänen näkökulmansa on kansalaisessa ja valtiossa ja näiden vuorovaikutuksessa, makroseulonta soveltuu mihin tahansa organisaatioon. Mitkä tahansa modernit organisaatiot, kuten esimerkiksi yritykset, yliopistot, sairaalat, ammattiliitot ja kirkkokunnat voivat soveltaa makroseulontaa. Tällöin kansalainen-valtio –parin sijalla on vain yritys-asiakas –pari tai yliopisto-opiskelija –pari tai sairaala-potilas –pari tai ammattiliitto-ammattiliiton jäsen –pari tai seurakunta-seurakunnan jäsen –pari. (Cook 2004, 6.)

Voidaan sanoa, että julkisen sektorin toimijat heijastavat toiminnassaan vallitsevia yhteiskunnan arvoja ja käsitteitä. Miksi näin voidaan sanoa? Koska julkisen sektorin toimijoiden tehtävät määräytyvät lakien, määräysten ja politiikkojen sisällöistä. Lakien, määräysten ja politiikkojen sisällöt puolestaan nousevat yhteiskunnasta, joten sisältöihin suodattuu ja sisällöt heijastavat yhteiskunnallista toimintaa ja yhteiskunnallisia suuntauksia sekä ihmisten tarpeita, toiveita ja ajatuksia. (Cook 2004, 8–9.)

Vallitsevat arvot, ajatukset ja toiveet heijastuvat siihen, miten yhteiskunnan toimintaan kuuluvien tehtävien hoito järjestetään. Esimerkiksi valtionhallinnossa⁵ tehtävät ryhmitellään siten, että ylimmällä tasolla tehtäviä hoitavat erilaisista tehtäväkokonaisuuksista vastuussa olevat toimijat, yleensä ministerit. Tehtäväkokonaisuuksia (*macro-functions*) ovat esimerkiksi ulkopoliittika ja puolustustehtävät, maa- ja metsätalous (luonnonvarat), kulttuuriin ja kulttuuriperintöön liittyvät tehtävät ja valtiontalouden hoitoon liittyvät tehtävät. (Cook 2004, 9.)

Käytännössä suuri osa näistä tehtäväkokonaisuuksista hoidetaan toiseksi ylimmällä tehtävätasolla (*functions*) kyseisestä tehtäväkokonaisuudesta vastaavassa ministeriössä. Ministeriöillä on puolestaan virastoja ja virastoissa osastoja tai yksiköitä tai viraston alaisia hallinnon toimijoita, joiden hoidettaviksi osa tehtävistä siirtyy eräänlaisina alatehtävinä (*sub-functions*)⁶. Myös erilaisia työryhmiä voidaan perustaa. Alatehtävät konkretisoituvat yleensä projekteiksi tai ohjelmiksi, jolloin niitä kutsutaan rakennetason tehtäviksi (*structures*)⁷. Projekteissa ja ohjelmissa voi olla mukana useita yhteiskunnallisia toimijoita eri tasoilta, mutta päävastuu on sillä toimijalla, jonka vastuulle tehtävä on annettu, joka on niin sanottu vastuutaho (OIP, ks. alaviite 6). Projektit ja ohjelmat

⁵ Olen soveltanut Cookin tekstin sisällön suomalaisen valtionhallinnon rakenteisiin.

⁶ Kanadalaisessa hallintokulttuurissa alatehtävästä vastaavaa hallinnon toimijaa (esim. virasto, viraston osasto tai yksikkö, viraston alainen hallinnon toimija) kutsutaan nimellä *office of primary interest* (OIP). Sen voisi suomentaa ”vastuutaho”- tai ”asiasta vastaava virasto”-nimellä. Riippuen tehtävästä, vastuutaho (OIP) on siis se virasto, viraston osasto tai yksikkö tai viraston alainen hallinnon toimija, jolle vastuu tehtävän hoitamisesta on annettu.

⁷ Valtionhallinnossa on erilaisia kehittämisohjelmia, toimintaohjelmia, hankkeita ja työryhmiä. Lisätietoja saa valtioneuvostosta: <http://valtioneuvosto.fi/hankkeet>

sisältävät yksittäisiä toimenpiteitä, joita voidaan kutsua ohjelmatason tehtäviksi (*programmes, activities*). Ne kohdentuvat yleensä kansalaisiin ja ottavat toimintansa piiriin niin yksittäisiä kansalaisia kuin kansalaisryhmiä, järjestöjä, yhdistyksiä, yrityksiä ja esimerkiksi paikallishallinnon toimijoita. Näin mukaan tulee vuorovaikutus kansalaisten kanssa⁸. Aktiivista yhteistyötä ja vuorovaikutusta kansalaisten kanssa voidaan kutsua tekojen tasoksi tai toimenpidetasoksi (*actions, transactions*). (Cook 2004, 9.)

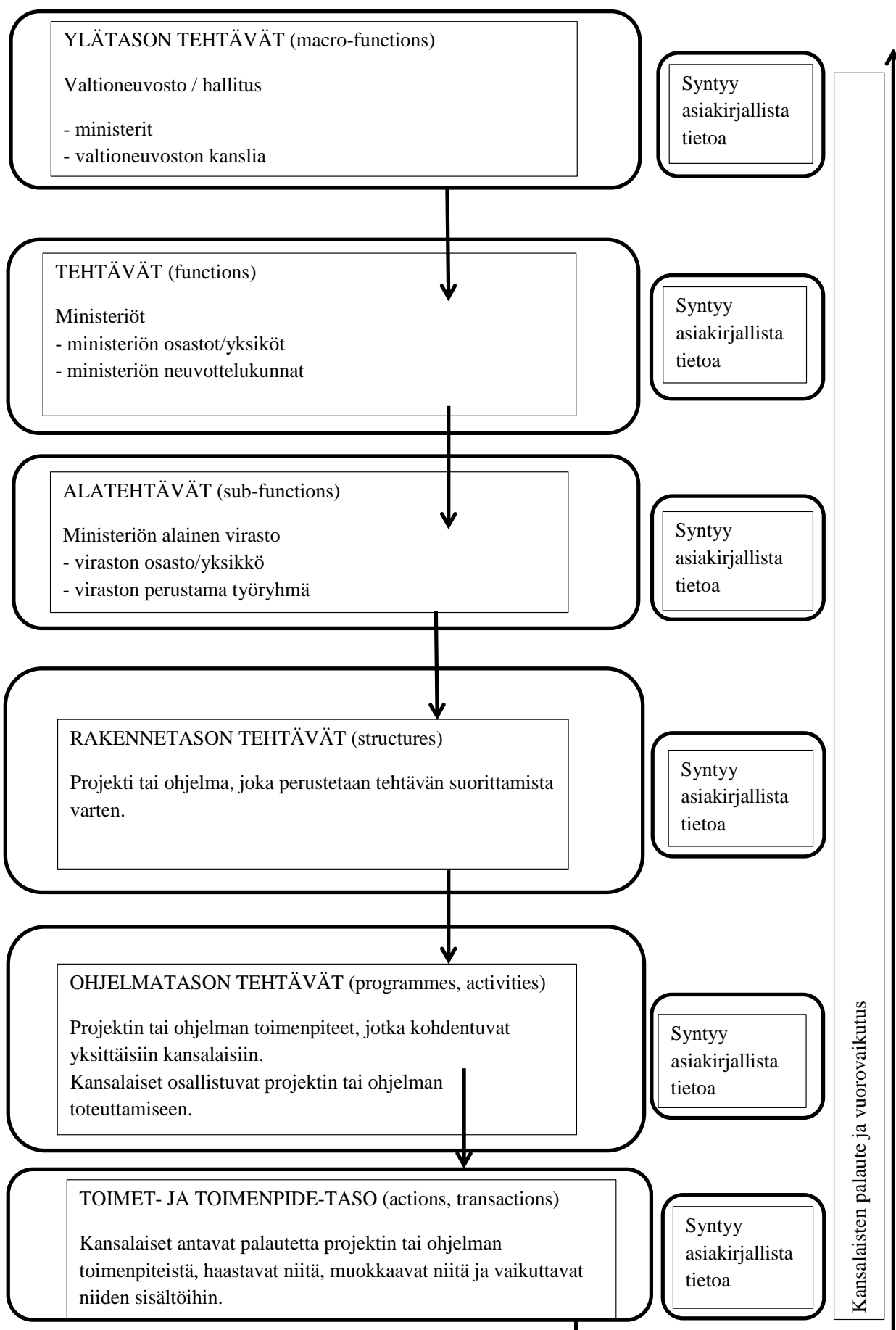
Ylimmältä tasolta lähtenyt tehtävien jakaminen alemmas on siis johtanut yksittäisiin kansalaisiin ja kansalaisista muodostuviin ryhmiin kohdistuviin toimenpiteisiin. Kansalaiset eivät ole vain passiivisia vastaanottajia, vaan he muokkaavat projektien ja ohjelmien toimia ja toimenpiteitä, vaikuttavat niiden sisältöihin ja haastavat niitä palautteellaan. Näin yhteiskunnan arvot kääntyvät takaisin siihen suuntaan, josta ne ”valuivat” alas kohden kansalaista. (Cook 2004, 9.) Kun arvot kääntyvät takaisin, ne sisältävät kansalaisista lähtevinä ehkä toisenlaisen tulkinnan kuin millaisina ne olivat suodattuneet eri vaiheiden läpi.

Kaikissa edellä kuvatuissa vaiheissa muodostuu asiakirjallista tietoa. Asiakirjallinen tieto on todisteena prosessiin sisältyneistä tehtävistä ja toimenpiteistä ja asiakirjallinen tieto todentaa kansalaisten vuorovaikutuksen valtion kanssa. (Cook 2004, 9.)

Edellä selostetun voi ilmaista kuten kuviossa 1.

Kuvio 1. Makroseulonta (toimintatason arvonmääritys) – tehtävien toteuttaminen valti-onhallinnon hierarkiassa ja vuorovaikutus kansalaisten kanssa

⁸ Cook korostaa, että hän tarkoittaa käsitteellä ”kansalainen” (citizen) paitsi yksittäisiä kansalaisia niin myös kansalaisryhmiä, järjestöjä, yhdistyksiä, yrityksiä ja esimerkiksi paikallishallinnon toimijoita. Kansalainen on siis kattokäsite pitäen sisällään yksittäisen kansalaisen lisäksi erilaisen toiminnan ja erilaiset aktiviteetit, joissa kansalaiset voivat olla mukana. (Cook 2004, 11.)

Makroseulontaa eli toimintatason arvonmäärittystä tekevän arkistonhoitajan painopiste on asiakirjojen ja asiakirjasarjojen sijaan tehtävissä, projekteissa, ohjelmissa sekä näiden ja kansalaisten keskinäisessä vaikutuksessa. Katse on metsässä yksittäisten puiden sijaan. Arvonmäärittys kohdentuu toimintaan, ei yksittäisiin asiakirjoihin. Toimintakokonaisuudesta erotellaan merkittävimmät tehtävät, projektit, ohjelmat ja kansalaisia aktivoineet kokonaisuudet. (Cook 2004, 9; Cook 2005, 130.)

Makroseulontaa tekevän arkistonhoitajan tulee analysoida organisaation toiminta kokonaisuudessaan. Hänen tulee selvittää organisaation tehtävien ja organisaation rakenteen vaikutukset toisiinsa ja organisaation sisäinen dynamiikka. Näihin kuuluvat asianhallintajärjestelmät ja kansalaisten vuorovaikutus organisaation kanssa ja organisaation tehtävien kanssa. Tästä seuraa, että ensinnäkin huomion tulee kohdistua siihen, mitkä organisaation eri tehtävätasoista sekä rakenne- ja ohjelmatasoista tulisi säilyttää asiakirjallisenä tietona. Toiseksi huomion tulee kohdistua siihen, mikä toimija on ensisijaisesti vastuussa asiakirjallisen tiedon tuottamisesta, minkä tyyppistä asiakirjallinen tieto on ja minkä tahojen kanssa toimija on ollut vuorovaikutuksessa eri vaiheissa. Kolmanneksi, edellisistä johtuen, huomion tulee kohdistua siihen, mitkä tehtävät ja mitkä toimijat asiakirjallisen tiedon luojina määritellään tärkeimmiksi. Vasta tämän kolmekohtaisen analyysin jälkeen voidaan alkaa käydä läpi asiakirjallista tietoa yksittäisinä asiakirjoina, asiakirjasarjoina tai tietoyksikköinä. Tämä vaihe on perinteistä aineistotason arvonmäärittystä, ”mikroseulontaa”. Tähän vaiheeseen kuuluu asiakirja-aineiston arviointi muun muassa luotettavuuden, eheyden, todistusvoimaisuuden ja kontekstuaalisuuden kannalta. (Cook 2004, 9–10; Cook 2005, 131.)

Kuten Boomsin aikakauden arvostuksia hahmottava arvokehikko, niin myös makroseulonta edellyttää arkistonhoitajalta osaamista, perehtymistä ja aikaa. Makroseulonta ei tarkoita vain jonkin mallin tai valmiin sapluunan käyttöä arvonmäärittäksen perusteena. Se tarkoittaa sitä, että arkistonhoitajan on perehdyttävä organisaation toimintaan ja rakenteeseen, organisaation toimintakulttuuriin, asianhallintajärjestelmään, organisaation tietovirtoihin, tiedontallennusvälineisiin ja käytössä olevaan tietoteknologiaan sekä niihin muutoksiin, joita näissä kaikissa on tapahtunut aikojen saatossa. (Cook 2005, 103, 130.)

On tärkeää huomata, että makroseulonnassa keskeistä on kansalaisten vuorovaikutus ja vaikutus kuviossa 2 esitettyyn prosessiin palautteenantajina ja vaikuttajina. Kansalaiset muokkaavat, muovaavat ja haastavat kaikkia kuvion 2 tasoja. Kansalaiset voivat siten muuttaa yhteiskunnassa yleiseksi tavaksi muodostuneita käytäntöjä ja rutiineja. Makroseulonta huomioi sekä ylhäältä alaspäin kulkevan prosessin että alhaalta, kansalaisista lähtöisin olevan vaikutuksen yhteiskunnan prosesseihin. (Cook 2005, 130–131.)

Makroseulonnan kehittämisen alkumetreillä painotus oli nimenomaan kansalaisten ja valtion välisen vuorovaikutuksen ja kansalaisyhteiskunnan (*civil governance*) toimintoja koskevan asiakirjallisen tiedon tallentamisessa eikä niinkään valtionhallinnon tehtäviä koskevan asiakirjallisen tiedon tallentamisessa. Tästä juontaakin alkunsa makroseulontaan kuuluva mielenkiintoinen ”hot spot” –käsite. Kuuma piste- tai polttava aihe – nimellä suomentuva käsite tarkoittaa kohtaa, jossa kansalaisten näkemys ja kokemus poikkeaa ”virallisesta käsityksestä” eli vallassa olevasta narraatiosta⁹. Kansalaisten ja virallisen narraation näkemysten ja kokemusten konfliktikohdissa syntyy asiakirjallista tietoa yhteiskunnasta. Aikojen saatossa kertyvä polttavia aiheita koskeva asiakirjallinen tieto muodostaa kattavan kuvan kansalaisten toiveista, tarpeista, pyrkimyksistä, turhautumisen kohteista ja kansalaisten toiminnasta. (Cook 2005, 130–131.)

Ajankohtainen suomalainen polttava aihe on sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistus. Aiheesta kertyvä asiakirjallinen tieto valtionhallinnossa ja kunnallishallinnossa muodostaa vain osan sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistusta käsittelevästä asiakirjallisesta tiedosta. Lukuisat kansalaisjärjestöt ja yksittäiset kansalaiset ovat ilmaisseet näkemyksensä uudistuksesta. Usein ilmaisun välineenä on sosiaalinen media. Jotta aihekokonaisuudesta saadaan talteen kattava kokonaiskuva, tulee myös kansalaisten tuottama asia-

⁹ Narraatio on kulttuurintutkimuksessa käytetty käsite. Sillä tarkoitetaan tässä yhteydessä kertomusta ja tulkintaa, jonka saman kulttuurin jäsenet ovat yhteisesti omaksuneet. Omaksuminen tapahtuu huomauttamatta. Sisäistämme vallitsevan kertomuksen ja tulkinnan siitä, miksi jokin asia on niin kuin se on. Omaksuminen tapahtuu ollessamme vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, jolloin yhteistä kertomusta toistetaan ja jaetaan. Tiedotusvälineet syventävät omaksumista toistaessaan kertomusta (narraatiota), jolloin siitä tulee yhä vahvemmin yhteisesti jaettu tulkinta. Narraatio välittyy myös käyttäytymistavoissamme, jotka vahvistavat ja ylläpitävät sitä.

kirjallinen tieto huomioida. Vain näin voidaan saada eheä, todistusvoimainen ja kontekstitiedot säilyttävä asiakirjallisen tiedon kokonaisuus talteen.

Polttavalle aiheelle on ominaista aikasidonnaisuus. Järjestöt ja kansalaiset tuottavat asiakirjallista tietoa polttavasta aiheesta vain tietyn aikaperiodin ajan. Sen vuoksi arvonmäärittystä tekevien tulee olla valppaina ja reagoida nopeasti, jotta kansalaisten tuottama asiakirjallinen tieto kyetään ottamaan talteen.¹⁰

Eräs esimerkki polttavasta aiheesta Suomessa on 2010-luvulla käynnissä ollut sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen. Tämä valtionhallinnosta lähtöisin oleva prosessi on ollut pitkään valmisteluvaiheessa ja siihen on liittynyt monenlaisia pyrkimyksiä, toiveita ja tarpeita niin poliittisten puolueiden taholta kuin sosiaali- ja terveyspalvelualan toimijoiden taholta ja kansalaisten taholta. Prosessissa on ollut vaihteita, jolloin aihe on ollut polttavampi ja vaihteita, jolloin aihe on ollut viileämmässä tilassa. Aiheesta talteen otettavan asiakirjallisen tiedon tulisi sisältää mahdollisimman monipuolisesti eri toimijoiden tuottama asiakirjallinen tieto. Asiakirjalliseksi tiedoksi polttavien aiheiden yhteydessä voidaan katsoa myös sosiaalisen median tuottama tieto, mielipidekirjoitukset, kolumnit, pääkirjoitukset, pamfletit ja muilla välineillä tuotettu tieto. Polttavien aiheiden kohdalla tulee pyrkiä näkemään, että asiakirjallinen tieto on monimuotoista.

Makroseulonnassa keskeisiä arvonmäärittäysperiaatteita ovat:

- Asiakirjallisen tiedon arvonmäärittäminen tulee tehdä valtionhallinnon organisaation toimintojen tasolla (tehtävät, ohjelmat, toimenpiteet).
- Erityisesti on huomioitava toiminnosta vastaavan tahon tuottaman asiakirjallisen tiedon arvonmäärittäminen ja
- määriteltävä tarkasteltavan tehtävän kannalta keskeisimmät toimijat organisaatiossa ja keskityttävä näiden tuottaman asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämiseen.

¹⁰ Cunningham & Oswald (2005, 181) sivuavat polttavan aiheen aikasidonnaisuutta artikkelissaan, mutta heidän näkökulmansa poikkeaa hieman tässä esittämästäni näkökulmasta.

- Asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisessä keskeistä on huomioida kansalaiset ja kansalaisten vuorovaikutus valtionhallinnon organisaation toimintatasojen kanssa.
- Niin sanotut ”polttavat aiheet” (hot spot) on huomioitava arvonmäärittämisessä.

2.3 Yhteenveto arvonmäärittämisperiaatteista

Kuten 1900-luvulla ja 2000-luvun alussa kirjoitetuista teksteistä on käynyt ilmi, arvonmäärittäminen on aina subjektiivista toimintaa. Näin ollen myös arvonmäärittämisestä kirjoitetujen tekstien tulkitseminen on myös subjektiivista toimintaa. Joku toinen saattaisi painottaa Jenkinsonin, Schellenbergin, Boomsin, Samuelsonin ja Cookin teksteistä eri asioita kuin mitä minä olen painottanut.

Olen koonnut oheisen taulukon 1 luvussa 2.2 esitetyistä arvonmäärittämisperiaatteista.

Taulukko 1. Keskeiset arvonmäärittämisperiaatteet 1900- luvulla ja 2000-luvun alussa julkaistussa kirjallisuudessa.

Arvonmäärittämisperiaate	Jenkinson	Schellenberg	Booms	Samuels	Makroseulonta	Kansallisarkisto: Arkistolaitoksen seulontapolitiikka 2012	Kansallisarkisto: Arkistolaitoksen seulontastrategia 2012	YHTEENSÄ
1. Arkistonhoitaja ei vaikuta siihen, mitä aineistoa arkistoon kertyy.	X							
2. Arkistonhoitajan vastuulla on arkistoaineiston provenienssin ja alkuperäisen järjestyksen säilyttäminen.	X							
3. Asiakirjallisen tiedon arvon määrittää se, sisältääkö se tietoa organisaation rakenteesta ja tietoa organisaation tehtävistä (todistusarvo).		X						
4. Tiedon tuottajan paikka organisaation hierarkiassa määrittää asiakirjallisen tiedon arvon.		X			X			
5. Tiedon sisältö määrittää asiakirjallisen tiedon arvon (informaatioarvo).		X						
6. Arkistonhoitajan tulee huomioida asiakirjojen todistusarvo ja informaatioarvo tutkijoiden tarpeiden kannalta.		X						
7. Arvonmäärittäminen tulee perustua kunakin aikakautena yleisesti tärkeinä pidettyjä asioita käsittelevän asiakirjallisen tiedon säilyttämiseen.			X					
8. Asiakirjallisen tiedon tulee olla lähtöisin elävästä, käynnissä olevasta prosessista.				X				
9. Asiakirjallisen tiedon arvon määrittäjien tulee edustaa monipuolisesti erilaisia toimijoita ja heidän tulee tehdä yhteistyötä laatiessaan strategian dokumentoitavasta prosessista.				X				
10. Asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisperiaatteita muutetaan, jos olosuhteet edellyttävät sitä tai jos yhdessä todetaan, että näkökulmiin tulee tehdä muutoksia.				X				
11. Erityisesti on huomioitava toiminnosta vastaavan tahon tuottaman asiakirjallisen tiedon arvonmäärittäminen.					X			
12. On määriteltävä tarkasteltavan tehtävän kannalta keskeisimmät toimijat ja keskityttävä näiden tuottaman asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämiseen.					X			
13. Asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisessä keskeistä on huomioida kansalliset ja kansalaisten vuorovaikutus valtionhallinnon organisaation toimintatasojen kanssa.					X			
14. Niin sanottu "polttavat aiheet" (hot spot) on huomioitava arvonmäärittämisessä.					X			

Taulukossa on 14 arvonmäärittysperiaatetta. Niistä kaksi kohdistuu Jenkinsoniin, neljä Schellenbergiin, yksi Boomsiin, kolme Samuelsein ja viisi makroseulontaan.

Makroseulonnassa on havaittavissa yksi sama painotus kuin on Schellenbergillä, tiedon tuottajan paikka organisaation hierarkiassa määrittää asiakirjallisen tiedon arvon.

3 TUTKIMUSKYSYMYKS JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkielman alkuosassa pyrin selvittämään, mitkä ovat arkistotieteessä vaikuttaneet ja yhä vaikuttavat arvonmäärittämisperiaatteet käymällä läpi arkistotieteen perusteita pohtineiden kirjoittajien ajatuksia 1800–1900-luvun vaihteesta alkaen 2000-luvulle saakka. Tarkastelun tulokset ovat tietenkin subjektiivisia.

Tutkimuskysymykseni on: ”Mitkä arkistotieteessä vaikuttaneista ja vaikuttavista arvonmäärittämisperiaatteista sisältyvät Kansallisarkiston seulontapolitiikkaan ja seulontastrategiaan?”

Pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni käyttäen apuna systemaattista tekstianalyysia. Sen avulla tulkiten Kansallisarkistossa laadittuja tekstejä ja pyrin löytämään niistä vastauksen tutkimuskysymykseeni.

Tekstien tulkinnassa ja analyysissa käytän apuna systemaattista tekstianalyysia, joka on menetelmä, jolla voidaan tutkia muun muassa aatteita, filosofioita, teorioita ja käsitteitä keskittymällä niiden sisältöön, rakenteeseen tai niistä tehtyihin eri tulkintoihin. Systemaattista tekstianalyysia on käytetty kulttuuritieteissä, kuten folkloristiikassa, kirjallisuudentutkimuksessa ja taiteiden tutkimuksessa. Yhteiskuntatieteissä menetelmää on käytetty teorioiden analyysiin ja erilaisissa yhteiskunnallisissa diskursseissa tuotettujen tekstien sisällön analyysiin. (Nurmi 2002.)

Arvonmäärittämisperiaatteiden voi katsoa olevan lähellä aatteita tai lähellä teorioita tai lähellä erilaisissa diskursseissa tuotettuja tekstejä¹¹. Tarkasteltaviksi valittujen Kansallisarkiston seulontapolitiikan ja seulontastrategian voi katsoa olevan sekä yhteiskunnallisia tekstejä suuntautuessaan valtionhallinnon asiakirjallisen tiedon seulontaan että Suomessa vallitsevaa arkistotieteellistä arvonmäärittämisajattelua edustavia tekstejä.

Systemaattisen tekstianalyysin mukaan analyysissa on käytettävä analysoitavien tekstien omia käsitteitä. Muutamat analysoitavissa teksteissä olevista käsitteistä poikkeavat käsitteistä, joita olen tutkielmassani edellä käyttänyt. Esimerkiksi analysoitavissa teksteissä on käsite ”asiakirjatieto”. Edellä olen käyttänyt käsitettä ”asiakirjallinen tieto”. Käytän analysoitavan tekstin käsitettä siteeratessani tekstiä ja analysoidessani tekstiä, mutta tehdessäni päätelmiä ja synteesejä, käytän tutkielmani käsitteitä.

Luen tekstit keskittyen niistä löytyviin arvonnäilyperiaatteita sisältäviin kohtiin. Teksteissä ohjataan julkishallinnon viranomaisia myös muissa seulontaan liittyvissä seikoissa (esim. painotetaan kontekstietojen merkitystä), mutta ne jätän sivuun tarkastelustani.

Systemaattisella tekstianalyysilla on kaksi tehtävää: analyttinen tehtävä ja synteettinen tehtävä. Käytettäessä systemaattista tekstianalyysiä pyritään yhtäältä erittelemään tekstin ajatusjärjestelmää ja tekstin lähtökohtia (analyttinen tehtävä). Toisaalta menetelmää käytettäessä pyritään kokoamaan eritelty ajatusrakennelma uudelleen ja samalla luomaan uusi käsite tai uusi ajatus. (synteettinen tehtävä). (Jussila, Montonen & Nurmi 1992, 158.)

Analyysissa keskitytään tekstissä käytetyn kielen esittämään ajatusmaailmaan ja nostetaan esiin tarkasteltavan ajatusrakenteen kannalta olennaisia oivalluksia. Systemaattinen tekstianalyysi eroaa pelkästä sisällönanalyysista siten, että siinä keskitytään kielelliseen ilmaisuun ja sen sisältämään ajatusmaailmaan. Samalla tekstissä esitetty ajatuskokonaisuus saattaa tulla aiempaa selkeämmin esiin. Systemaattista tekstianalyysiä tehtäessä pyritään kirjallisen aineiston käsitteiden erittelyyn, tulkintaan ja arviointiin. Analyysissa huomio kiinnitetään siihen, (1) mitä tekstissä pyritään tuomaan esille, (2) mitä näkökohdista jätetään käsittelemättä ja (3) miten tekstissä olevia ajatuksia perustellaan. (Ibid., 160, 170.)

Systemaattisen tekstianalyysin ydintavoite on vertailla tutkittavissa tekstissä esitettyjä käsityksiä johonkin kriteeriin nähden. Tällöin tekstistä esille nostetut näkökohdat suhteutetaan näihin kriteereihin, jotka toimivat arviointiperusteena. (Ibid., 174-175.) Tämän tutkimuksen tapauksessa verrattavat kriteerit nousevat 1900-luvulla ja 2000-luvun alus-

sa kirjoitetuista arvonmäärittystä pohtivista teksteistä. Tekstit, joihin kriteerejä heijastetaan, ovat 2010-luvulla kirjoitetut seulontapolitiikka ja –strategia, joilla ohjeistetaan valtionhallinnon asiakirjojen seulontaa.

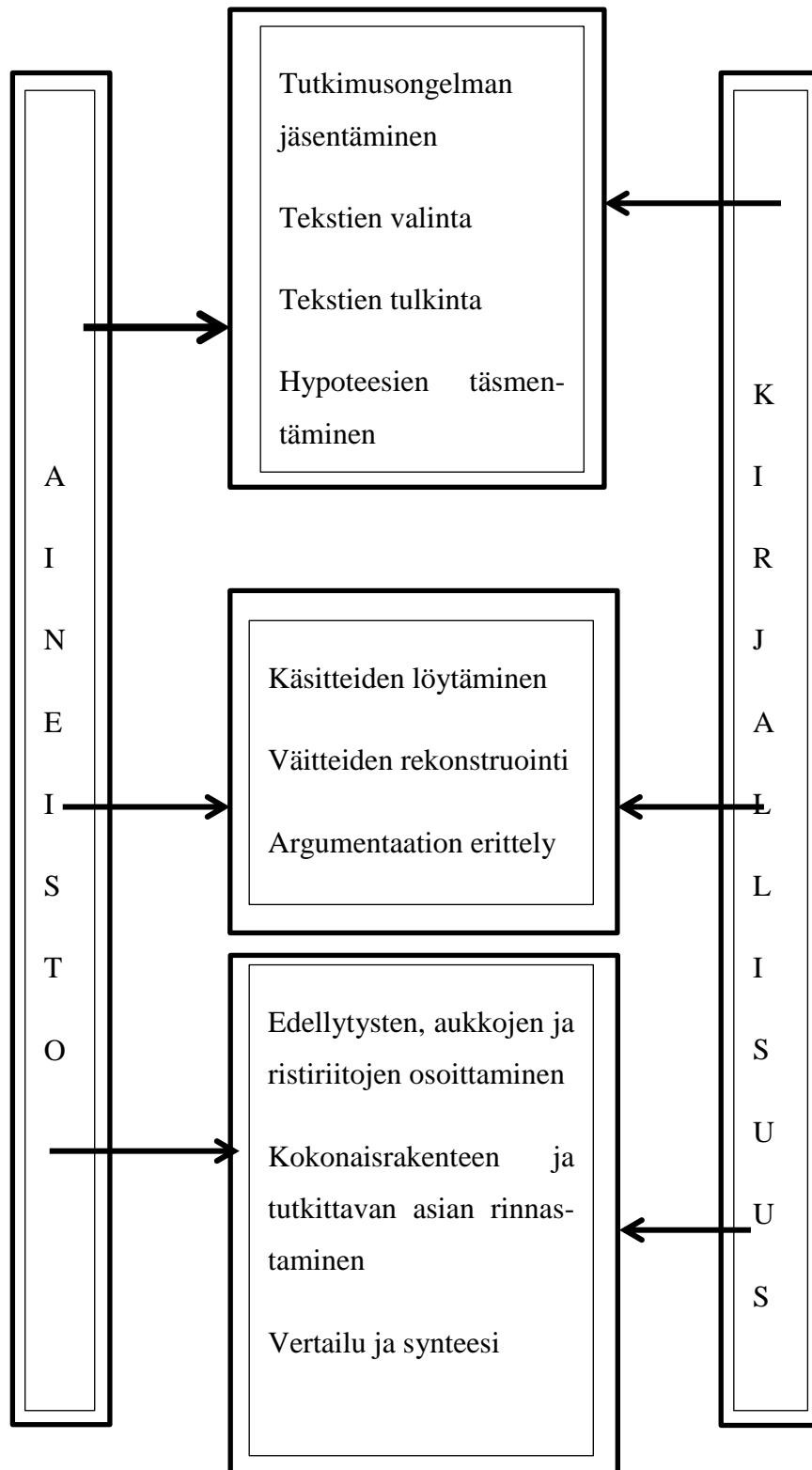
Menetelmänä systemaattinen tekstianalyysi on voimakkaan subjektiivinen, sillä kriteerien valinta ja tekstien tulkinta on sidoksissa tutkielman tekijän omiin käsityksiin ja omaan maailmankuvaan.

Käytän systemaattista tekstianalyysia soveltaen. En käytä kaikkia menetelmän tarjoamia mahdollisuuksia hyväkseni. Tutkimusaineistoni luonteen, sisällön ja vähäisen tekstimäärän vuoksi systemaattinen tekstianalyysi kokonaisuudessaan käytettynä on liian raskas ja perusteellinen menetelmä tässä yhteydessä käytettäväksi. Sen vuoksi valitsen menetelmästä vain ne osat, jotka auttavat toiseen tutkimuskysymykseeni vastaamisessa.

3.1 Systemaattisen tekstianalyysin vaiheet

Systemaattinen tekstianalyysi tapahtuu vaiheittain edeten. Jussila, Montonen & Nurmi (1992, 177) esittävät analyysin eri vaiheet oheisen kuvion muodossa.

Kuvio 1. Systemaattisen tekstianalyysin vaiheet (Jussila, Montonen & Nurmi 1992, 177.)

Analyysi toteutetaan kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimusongelma hahmotetaan samalla kun aineistoon tutustutaan, tulkitaan aineiston käsitteitä ja erilaisia merkitysvivahteita. Ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu myös heurististen hypoteesien¹² luominen.

Tutkimusongelman hahmottamisen olen tehnyt edeltävillä tekstisivuilla. Heuristista hypoteesia en luo, sillä tutkimusongelmani kannalta en pidä heuristista hypoteesia tarpeellisenä soveltaessani systemaattista tekstianalyysia tutkimusaineistooni.

Toinen vaihe on aineiston analyysivaihe. Analyysin voi suorittaa keskittymällä vain yhteen kolmesta analyysitasosta (käsitteet, väitteet, argumentaatio) tai tarkastelemalla tekstiä kaikkien kolmen analyysitason tarjoaman näkökulman kautta. Tällöin teksti analysoidaan ensin keskittymällä siinä käytettyihin käsitteisiin, sen jälkeen teksti analysoidaan uudelleen keskittyen tekstissä oleviin väitteisiin ja kolmannella analyysikerralla keskitytään tekstissä olevista väitteistä syntyvään argumentaatioon. Kukin analyysitaso tuottaa edellistä analyysitasoa täydentävän näkökulman. (Jussila, Montonen & Nurmi 1992, 178-179.)

Tutkielman neljännessä luvussa keskityn vain yhteen kolmesta analyysitasosta, väitteiden analyysiin. Esittelen käytetyt käsitteet lyhyesti, mutta en paneudu niiden analyysiin, koska lähestymistapani kannalta aineiston tärkein sisältö on kietotunut aineistossa oleviin seulonnan (ja arvonmäärittelyn) suuntaviivoihin ja ohjeisiin. Tämän vuoksi myöskään argumentaatioon paneutuminen ei ole tarpeen eikä sitä aineistosta juuri ole löydettävissäkään. Tekstit on kirjoitettu ohjeiksi, joten niiden keskeisin sisältö on ohjeiden muodossa. Ohjeet tulkiten tässä yhteydessä väitteiksi.

Kolmannessa vaiheessa analyysin tuloksia käydään läpi niitä selittäen ja arvioiden. Tätä teen 4. luvun lopussa ja 5. luvussa. Tulosten arvioinnissa käytetään analysoitavassa

¹² heuristinen = kokeellinen, arvaileva, arvuutteleva

tekstissä olevia käsitteitä ja väitteitä. Arviointivaiheessa ei viitata muihin auktoriteetteihin eikä heidän käsitteisiinsä ja väitteisiinsä. On hyvä korostaa sitä, että arvioinnin voi kohdistaa joko ”tekstin sanoman myönteiseen rekonstruointiin tai (...) tekstin takana olevia kätkeytyjä merkityksiä etsivään dekonstruointiin.” (Ibid., 179.) Koska toiseen tutkimuskysymykseeni vastaaminen edellyttää väitteiden vertailua, pyrin arvioinnissani yhtäältä rekonstruoimaan tekstin sanoman, mutta toisaalta myös dekonstruoimaan, löytämään kätkeytyjä merkityksiä.

Toinen tutkimuskysymykseni on:

Mitkä arkistotieteessä vaikuttavista ja vaikuttaneista arvonmäärityksperiaatteista sisältyvät Kansallisarkiston seulontapolitiikkaan ja seulontastrategiaan?

Systemaattisen tekstianalyysin toteuttamisessa on tärkeä huomata se, että tutkijan omat arvot ovat koko ajan läsnä ja vaikuttavat hänen tulkintoihinsa. Tutkijan onkin oltava hyvin tietoinen oman mielensä vaikutuksesta. Aineiston sisältöä tulkitseva tutkimus on aina väistämättä subjektiivista ja siksi tutkijan oman mielen vaikutus on tuotava mahdollisimman selkeästi esille. (Jussila, Montonen & Nurmi 1992, 188.)

3.2 Tutkimusaineisto ja tutkimusaineiston rajaus

Tutkimusaineisto koostuu kahdesta Kansallisarkistossa¹³ laaditusta tekstistä.

Arkistolaitoksen seulontapolitiikka

AL/21220/07.01.01.03.00/2012, 17.12.2012

Arkistolaitoksen seulontastrategia

AL/21220/07.01.01.03.00/2012, 17.12.2012

¹³Kansallisarkisto on arkistolaitoksen nimi 1.1.2017 alkaen. Tässä analysoitavina olevien tekstien laatimisaikana Kansallisarkisto oli osa arkistolaitosta, joten tekstit ovat arkistolaitoksessa laadittuja. Käytän tässä nykytilanteen mukaista nimeä, Kansallisarkisto.

On huomattava, että analyysi kohdistuu ainoastaan Kansallisarkistossa laadittuihin kahteen edellä mainittuun tekstiin. Analyysi ei kohdistu siihen, miten asiakirjallisen tiedon arvonmääritys käytännössä toteutuu.

Käytäntö on pääpiirteissään seuraava: viranomaisorganisaatiot laativat arkistonmuodostussuunnitelman/tiedonohjaussuunnitelman, jossa organisaatio määrittelee säilytysajat asiakirjalliselle tiedolle. Organisaatio lähettää arkistonmuodostussuunnitelman/tiedonohjaussuunnitelman yhdessä seulontaesityksensä kanssa Kansallisarkiston viranomaisyksikköön, jossa työskentelevät henkilöt käyvät arkistonmuodostussuunnitelman/tiedonohjaussuunnitelman läpi ja arvioivat, tuleeko organisaation pysyvästi säilytettäväksi määrittelemä asiakirjallinen tieto todella säilyttää pysyvästi ja onko ei-pysyvästi säilytettäväksi määritellyn asiakirjallisen aineiston joukossa sellaista aineistoa, joka tulisi säilyttää pysyvästi. Kansallisarkiston viranomaisyksikön työntekijät tekevät niin sanotun seulontapäätöksen, joka lähetetään organisaatioon tiedoksi ja jota organisaation tulee noudattaa. Organisaatioiden hakemukset arkistonmuodostussuunnitelmineen/tiedonohjaussuunnitelmineen ja niistä annetut seulontapäätökset ovat luettavissa Kansallisarkiston www-sivulla¹⁴.

Pro gradu-tutkielman analyysi ei kohdistu seulontapäätöksiin, ei niiden sisältöön eikä seulontapäätösprosessiin tai prosessiin osallistuneisiin toimijoihin ja tahoihin.

Lukuisissa laeissa ja asetuksissa säädetään asiakirjallisen tiedon säilyttämisestä. Vaikka käyttämässäni tutkimusaineistossa viitattaisiin lakeihin ja asetuksiin, jätän ne analyysissäni huomioimatta. Kiistatta on niin, että lait ja asetukset sisältävät arvoja, jotka vaikuttavat asiakirjallisen tiedon arvonmäärityksessä. Lakien ja asetusten analyysi laajentaisi kuitenkin tämän tutkielman aineiston niin mittavaksi, että lakien ja asetusten sisältämiin arvoihin ei ole tässä yhteydessä mahdollista paneutua.

¹⁴ Organisaatioiden hakemukset ja annetut seulontapäätökset Kansallisarkiston www-sivulla: <<http://www.arkisto.fi/fi/palvelut/Julkishallinnon-asiakirjahallinnon-ja-arkistotoimen-ohjaus>> (luettu 7.5.2017.)

4 AINEISTON TULKINTA JA TULOKSET

Seuraavaksi analysoin arkistolaitoksen seulontapolitiikan ja seulontastrategian systemaattisen tekstianalyysin toisen vaiheen mukaisesti.

4.1 Arkistolaitoksen seulontapolitiikka

Arkistolaitoksen seulontapolitiikka -asiakirja muodostaa yhdessä seulontastrategia-asiakirjan kanssa perustan valtionhallinnon asiakirjallisen tiedon seulonnalle. Näissä asiakirjoissa määritellään keskeiset käsitteet ja niissä ilmaistaan perusteet sille, miksi vain osa valtionhallinnon asiakirjallisesta tiedosta säilytetään pysyvästi. Seulontapolitiikka-asiakirja antaa seulonnalle kehikon; se on seulontatoiminnan tavoitteellinen linjaus. Seulontastrategia-asiakirja kuvaa menetelmät ja keinot, joiden avulla Kansallisarkisto toteuttaa seulontapolitiikkaa. (Seulontapolitiikka 2012, 1-2.)

Vaikka seulontapolitiikka- ja seulontastrategia -asiakirjat ovat toisiinsa läheisesti sidoksissa, käsitelen ne eri luvuissa kuitenkin siten, että huomioin tarvittavissa yhteyksissä toisen asiakirjan toista käsitellessäni.

Seulontapolitiikka- ja seulontastrategia -asiakirjoissa käytetään käsitettä ”julkishallinto”, joka tarkoittaa laajempaa kokonaisuutta kuin tässä tutkielmassa aiemmin käyttämäni ”valtionhallinto”-käsite. Julkishallinto tarkoittaa viranomaistoimintaa ja siihen kuuluu valtionhallinnon lisäksi kunnallishallinto.

Seulontapoliittisina tavoitteina esitetään arkistolain (831/1994) 4 §:n mukaisesti kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjatietojen säilyminen ja käytettävyys. Seulontapolitiikan mukaan kansalliseen asiakirjalliseen kulttuuriperintöön kuuluvat ”tutkimuksen kannalta, kansakunnan ja kansalaisten itseyttämisensä kannalta tai muuten kansallisesti merkittävät asiakirjatiedot.” Asiakirjassa todetaan, että tavoitteena on säilyttää pysyvästi asiakirjallinen kulttuuriperintö ”kulttuuri- ja sivistyselämää, *erityisesti tutkimusta* ja muuta yhteiskunnallista toimintaa varten”. (Seulontapolitiikka 2012, 2-3. Kurssivointi minun.)

Edellä mainittu arkistolain (831/1994) 2 lukuun sisältyvä 4 § on kumottu lailla arkistolain muuttamisesta (1146/2016). Sama ajatus kulttuuriperinnön säilyttämisestä on kuitenkin kirjattu lakiin Kansallisarkistosta (1145/2016), sen 2 §:n 1 kohtaan:

”Kansallisarkiston tehtävänä on, jollei lailla toisin säädetä:
1) varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien viranomaisten asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen säilyminen.”

Seulontapolitiikassa tuodaan esille arvonmäärityisperiaate, joka ei edellä, arvonmäärityisperiaatteiden kehittymistä kuvaavassa luvussa 2 ollut esillä: kulttuuriperinnön säilyttäminen ja erityisesti asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttäminen. Asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttämisen katsotaan olevan tärkeää niin tutkimukselle kuin myös kansakunnan ja kansalaisten itseymmärrykselle. Kansakunnan ja yksilön identiteetti arvonmäärityksen perustana ei ollut esillä luvussa 2 esiteltyjen arvonmääritystä pohtineiden ajattelijoiden kirjoituksissa.

Päätös säilyttää asiakirjatieto pysyvästi on osoitus asiakirjatiedon arvosta. Seulontapolitiikassa määritellään pysyvästi säilytettäväksi

”asiakirjatiedot, jotka olennaisella tavalla valaisevat viranomaisten keskeisiä yhteiskunnallisia tehtäviä, niiden toimivaltaa, toiminnan suunnittelua, johtamista ja päätöksiä sekä niiden täytäntöönpanoa ja vaikutuksia kansalaisiin, eri väestöryhmiin ja ympäristöön samoin kuin kansalaisten ja viranomaisten välistä vuorovaikutusta” (Seulontapolitiikka 2012, 3).

Siteerauksessa näkyvät makroseulonnan arvonmäärityisperiaatteet (Taulukko 1, kohdat 11, 12 ja 13). Makroseulonnessa keskeistä on huomioida tehtävästä ja toiminnasta vastaavan tahon tuottama asiakirjallinen tieto. Myös vuorovaikutus kansalaisten kanssa on makroseulonnan arvonmäärityisperiaate ja se on huomioitu seulontapolitiikassa. Polttavien aiheiden huomioimista ei erityisesti korosteta, joten on oletettavaa, että tätä painotusta makroseulonnan arvonmäärityisperiaateissa ei ole seulontapolitiikassa huomioitu.

Lisäksi seulontapolitiikassa määritellään pysyvästi säilytettäväksi

”asiakirjatiedot, jotka olennaisella tavalla valaisevat Suomen historiallista, valtiollista, yhteiskunnallista, taloudellista, sosiaalista, väestöllistä ja sivistyksellistä kehitystä sekä luonnon – ja kulttuuriympäristöä ja sen muutoksia” (Seulontapolitiikka 2012, 3).

Tässä tulee jälleen esiin asiakirjallisen tiedon merkitys kansakunnan rakentamiselle ja valtion kehittymiselle.

Seulontapolitiikka-asiakirjan mukaan seulonnan lähtökohta on, että pysyvästi säilytettävä aineisto on sähköisessä muodossa. Tätä perustellaan sillä, että näin luodaan ”tutkimukselliset edellytykset eri viranomaisten asiakirjatietojen yhdistämiselle esimerkiksi henkilötunnuksia käyttäen.” (Seulontapolitiikka 2012, 3.)

Tutkimuksen tarpeiden korostaminen on seulontapolitiikassa voimakasta ja on yhteneväinen T. R. Schellenbergin näkemyksen kanssa (Taulukko 1, kohta 6).

Asiakirjassa todetaan, että sähköinen toimintaympäristö ja sähköiset aineistot mahdollistavat julkishallinnon asiakirjatiedon säilyttämisen pysyvästi. Lisäksi todetaan, että paperille laadittuja asiakirjoja ei voida säilyttää yhtä kattavasti kuin sähköisiä asiakirjoja. (Seulontapolitiikka 2012, 3.)

Digitaalisen aineiston arvonmääritys ei ole erillisenä aineistomuotona esillä 1900-luvun ja 2000-luvun alun arvonmääritysteoreetikoiden teksteissä. Tulkitsemme kuitenkin niin, että taulukossa 1 esitetyt arvonmäärityisperiaatteet koskevat asiakirjallista tietoa sen muodosta riippumatta.

Seulontapolitiikka-asiakirjassa todetaan, että seulontatoiminta on ”sidoksissa kulloisenkin yhteiskunnan arvoihin *eli* siihen sisältyy aina tietty määrä subjektiivisuutta” (Seulontapolitiikka 2012, 3).

Tässä on mielenkiintoista se, että yhteiskunnan arvojen ja subjektiivisuuden välille laetaan eli-sanana käytön myötä yhtäläisyysmerkki. Kunkin yksilön oma näkemys, oma toiminta ja omat arvot eivät välttämättä ole sama asia kuin yhteiskunnan arvot, jotka nekin ovat moninaiset. Tämän kohdan voi tulkita niin, että asiakirjassa myönnetään arvonmäärityksen olevan subjektiivista *ja* sidoksissa yhteiskunnan arvoihin, mutta samalla eli-sanana käytön myötä teksti välittää viestin, että yksilön seulontatoiminta edustaisi yhteiskunnan arvoja. Yhteiskunnan arvoja ei tekstissä määritellä, mikä jättää lukijan arvuuttelemaan, mitä niillä mahdollaan tarkoittaa.

Tässä on mahdollista nähdä kaikuja Boomsin näkemyksestä, jonka mukaan arvonmäärityksen tulee perustua kunkin aikakauden yleisesti tärkeinä pidettyjä asioita käsittelevän asiakirjallisen tiedon säilyttämiseen (Taulukko 1, kohta 7).

Subjektiivisuutta ja yhteiskunnan arvojen vaikutusta pyritään vähentämään valmistelemalla päätökset pysyvästä säilyttämisestä yhteistyössä arkistonmuodostajien kanssa. Lisäksi seulontapolitiikka-asiakirjassa todetaan, että seulontatoiminnan perustana ovat ”yleisesti hyväksytyt asiakirjahallinnon ja arkistotoimen eettiset ohjeet ja arvonmäärityksessä ennalta määritellyt seulontaperiaatteet ja –kriteerit.” (Seulontapolitiikka 2012, 4.)

Arvonmääritystehtävä on jaettu julkishallinnon arkistonmuodostajan ja Kansallisarkiston kesken. On mahdollista, että organisaatio ehdottaa seulontaesityksessään pysyvästi säilytettäväksi asiakirjallista tietoa, jonka Kansallisarkisto seulontapäätöksessään toteaa olevan ei-pysyvästi säilytettävää. Mitä tällaiselle asiakirjalliselle tiedolle tapahtuu? Seulontastrategia-asiakirjassa on kuvattu tämä tilanne (luku 4.2).

Seulontapolitiikka-asiakirjan väitteisiin ja argumentteihin voi tulkita sisältyvän arvonmäärityisperiaatteet 6, 7, 11, 12 ja 13. (Katso taulukko 1, luku 2.3.)

4.2 Arkistolaitoksen seulontastrategia

Koska seulontapolitiikka ja seulontastrategia ovat toisiinsa kytköksissä olevia asiakirjoja, ovat niissä olevat arvonmäärityspainotukset samankaltaisia.

Seulontastrategian osassa, jossa esitetään seulontatoiminnan perusta ja yleiset tavoitteet tuodaan esiin seulonnan yksi tärkeä perusta: seulonnassa tulee tehdä yhteistyötä arkistonmuodostajan ja arkistolaitoksen välillä. Vaikka yhteistyön vaatimus selkeästi todetaan, tätä ei voi suoraan tulkita Samuelsin dokumentaatiostrategiaa edustavan arvonmäärityisperiaate 9 toteuttamiseksi, sillä arvonmäärittäjät eivät edusta monipuolisesti erilaisia toimijoita, kuten 9. periaatteessa edellytetään. Yhdeksättä periaatetta toteuttaa sen sijaan strategian virke ”[l]aajoista ja merkittävistä seulonta-asioista voidaan pyytää asiantuntijalausuntoja tutkijoilta ja viranomaisilta.” Tämä virke on kappaleessa, jossa korostetaan tarvetta ottaa arvonmäärityksessä tasapuolisesti huomioon eri tieteen- ja

tutkimusalojen tietotarpeet ja näkemykset. Näin ollen Schellenbergin painottama tutkijoiden tarpeiden huomioiminen (taulukossa 1 arvonmäärittysperiaate 6) tuodaan selvästi esille suomalaisen valtionhallinnon asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisessä.

Seulontastrategian alaotsikon mukaan strategiassa kuvataan seulontatoiminnassa noudatettavia menetelmiä. Epäselväksi jää, mitä menetelmillä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Tekstissä kuvataan sitä, mihin analyysi makroseulonnassa ja mikroseulonnassa kohdistetaan. Seulontastrategian mukaan arvonmäärittäksen huomio kohdistetaan arkistonmuodostajan yhteiskunnalliseen merkitykseen ja toimintaan ja näiden avulla tunnistetaan organisaation keskeisin asiakirjallinen tieto. Arkistonmuodostajan aseman ja toiminnan arvon määrittäminen ja asemaan ja toimintoihin liittyvän asiakirjallisen tiedon arvon määrittäminen ovat makroseulonnassa keskeisiä arvonmäärittämisperiaatteita ja vastaavat tässä taulukon 1 arvonmäärittämisperiaatteita numero 11. ja 12.

Seulontastrategian tässä kohden makroseulontaperiaatteisiin yhdistyy Schellenbergin ajattelua edustava taulukon 1 periaate 3, jonka mukaan asiakirjallisen tiedon arvon määrittää sen todistusarvo. Näin voidaan tulkita seulontastrategian virke, jonka mukaan

”[m]akroseulonnan tavoitteena on analysoimalla [organisaation tehtäviä, toimintaa, yhteiskunnallista asemaa, toimintaprosesseja ja organisaation vaiheita] tunnistaa keskeisiä tietojärjestelmiä, asiakirjaryhmiä ja asiakirjasarjoja, jotka sisältävät organisaation tehtäviä, toimintaa ja toiminnan tuloksia dokumentoivaa tietoa, joka tulisi säilyttää pysyvästi.” (Seulontastrategia 2010, 2.)

Schellenbergin käsite *informaatioarvo* (arvonmäärittämisperiaate 5) tuodaan seulontastrategiassa esiin yhtenä suomalaisen valtionhallinnon asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisperiaatteena.

”Tämä tarkoittaa, että organisaation pysyvästi säilytettäviä asiakirjatietoja tunnistettaessa organisaation omaa toimintaa dokumentoivan tiedon lisäksi valintakriteerinä on myös arkistoon sisältyvien asiakirjatietojen merkitys yhteiskuntaa, yhteiskunnallisia prosesseja ilmiöitä yleisesti dokumentoivina aineistoina.” (Seulontastrategia 2010, 3.)

Omana uutena ja taulukon 1 ulkopuolisena seikkana seulontastrategiassa tuodaan esiin kustannustekijät. Strategian mukaan tämä on näkökohta, johon seulontatoiminnassa

kiinnitetään huomiota. Tämä on tulkittavissa arvonmäärittämisperiaatteeksi, sillä strategian mukaan ”paperimuodossa säilytettävien asiakirjatietojen suuri määrä on varteenotettava¹⁵ tekijä arvioitaessa niiden pysyvää säilytystä” (Seulontastrategia 2010, 4).

Seulontastrategiassa on *Arkistolaitoksessa sovellettavia seulontaperiaatteita ja –kriteereitä* –liite. Liitteessä kuvataan selkein virkkein strategiassa yleisellä tasolla esitetty arvonmäärittämisperiaatteet. Liite on työkalu arkistonmuodostajalle, sillä se konkretisoi arvonmäärittämisperiaatteet toiminnaksi.

Seulontastrategiasta ovat löydettävissä seuraavat taulukossa 1 esitetyt arvonmäärittämisperiaatteet: 3, 5, 9, 11 ja 12. (Katso taulukko 1, luku 2.3.)

4.3 Yhteenveto

Edellä olen käsitellyt seulontapolitiikka- ja seulontastrategia –asiakirjoissa esillä olleet arvonmäärittämisperiaatteet.

Vastauksen tutkimuskysymykseeni ”mitkä arkistotieteessä vaikuttaneista ja vaikuttavista arvonmäärittämisperiaatteista sisältyvät Kansallisarkiston seulontapolitiikkaan ja seulontastrategiaan” olen koonnut taulukkoon 2.

Taulukko 2. Keskeiset arvonmäärittämisperiaatteet 1900- luvulla ja 2000-luvun alussa julkaistussa kirjallisuudessa ja niiden sisältyminen seulontapolitiikka- ja seulontastrategia-asiakirjoihin

¹⁵ Seulontastrategiassa sana *varteenotettava* on kirjoitettu kahtena eri sanana: *varteen otettava*. Siteeraukseni siis poikkeaa alkuperäisen tekstin kirjoitusasusta.

Arvonmäärittämisperiaate	Jenkinson	Schellenberg	Booms	Samuels	Makroseulonta	Kansallisarkisto: Arkistolaitoksen seulontapolitiikka 2012	Kansallisarkisto: Arkistolaitoksen seulontastrategia 2012	YHTEENSÄ
1. Arkistonhoitaja ei vaikuta siihen, mitä aineistoa arkistoon kertyy.	X							
2. Arkistonhoitajan vastuulla on arkistoaineiston provenienssin ja alkuperäisen järjestyksen säilyttäminen.	X							
3. Asiakirjallisen tiedon arvon määrittää se, sisältääkö se tietoa organisaation rakenteesta ja tietoa organisaation tehtävistä (todistusarvo).		X					X	1
4. Tiedon tuottajan paikka organisaation hierarkiassa määrittää asiakirjallisen tiedon arvon.		X			X			
5. Tiedon sisältö määrittää asiakirjallisen tiedon arvon (informaatioarvo).		X					X	1
6. Arkistonhoitajan tulee huomioida asiakirjojen todistusarvo ja informaatioarvo tutkijoiden tarpeiden kannalta.		X				X		1
7. Arvonmäärittäminen tulee perustua kunakin aikakautena yleisesti tärkeinä pidettyjä asioita käsittelevän asiakirjallisen tiedon säilyttämiseen.			X			X		1
8. Asiakirjallisen tiedon tulee olla lähtöisin elävästä, käynnissä olevasta prosessista.				X				
9. Asiakirjallisen tiedon arvon määrittäjien tulee edustaa monipuolisesti erilaisia toimijoita ja heidän tulee tehdä yhteistyötä laatiessaan strategian dokumentoitavasta prosessista.				X			X	1
10. Asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisperiaatteita muutetaan, jos olosuhteet edellyttävät sitä tai jos yhdessä todetaan, että näkökulmiin tulee tehdä muutoksia.				X				
11. Erityisesti on huomioitava toiminnosta vastaavan tahon tuottaman asiakirjallisen tiedon arvonmäärittäminen.					X	X	X	2
12. On määriteltävä tarkasteltavan tehtävän kannalta keskeisimmät toimijat ja keskityttävä näiden tuottaman asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämiseen.					X	X	X	2
13. Asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisessä keskeistä on huomioida kansalaiset ja kansalaisten vuorovaikutus valtionhallinnon organisaation toimintatasojen kanssa.					X	X		1
14. Niin sanotut ”polttavat aiheet” (hot spot) on huomioitava arvonmäärittämisessä.					X			
Jenkinson	2					0	0	0
Schellenberg		4				1	2	3
Booms			1			1	0	1
Samuels				3		0	1	1
Makroseulonta					5	3	2	5

Taulukosta 2 käy ilmi, että taulukossa 1 olevista arvonmäärittämisperiaatteista seulontapolitiikassa ja seulontastrategiassa ei ole löydettävissä Jenkinsonin periaatteita. Asiakirjoissa ovat eniten esillä Schellenbergin periaatteet (3 osumaa) ja makroseulonnan (Cook) periaatteet (5 osumaa). Boomsin periaate siitä, että arvonmäärittäminen tulee perustua kunakin aikakautena yleisesti tärkeinä pidettyjä asioita käsittelevän asiakirjallisen tiedon säilyttämiseen, on löydettävissä seulontapolitiikasta. Samuelsin dokumentaatiostrategian yksi periaate on väljästi tulkittavissa seulontapolitiikassa mainituksi. Makroseulonnan periaatteista polttavien aiheiden huomioiminen ei ole esillä seulontapolitiikassa tai seulontastrategiassa, mutta muutoin makroseulonnan viidestä periaatteesta kolme on esillä seulontapolitiikka- ja seulontastrategia-asiakirjoissa. Makroseulonta on erityisen voimakkaasti esillä sen vuoksi, että sen periaatteet toistuvat sekä politiikka- että seulonta-asiakirjoissa. Osittain näin on myös Schellenbergin kohdalla. Boomsin ja Samuelsin kohdalla arvonmäärittämisperiaate löytyy vain toisesta analysoitavasta asiakirjasta.

Jenkinsonin periaatteiden (1, 2) puuttuminen seulontapolitiikasta ja –strategiasta on ymmärrettävissä ajallisen etäisyyden vuoksi. Tosin Jenkinsonin periaate arkistohoitajan provenienssivastuusta (2) on edelleen keskeisiä arkistohoidon periaatteita. Voidaan kuitenkin ajatella, että arkistohoidon periaatteiden kirjaaminen seulontapolitiikka- ja seulontastrategia –asiakirjoihin on tarpeetonta sen vuoksi, että asiakirjat keskittyvät nimenomaan seulontaan ja arvonmäärittämiseen eivätkä arkistohoidon periaatteisiin.

Schellenbergin (3, 4, 5, 6) todistusarvon ja informaatioarvon (3, 5) mukanaolo asiakirjoissa on jossain määrin anakronistista. Kuitenkin on niin, että Schellenbergiin ja erityisesti hänen informaatioarvo- ja todistusarvo-käsitteisiinsä viitataan tuoreissakin arkistotiedettä käsittelevissä artikkeleissa ja kirjoissa usein, joten hänen arkistotieteellinen ajattelunsa vaikuttaa olevan vahvana mausteena alan kirjallisuudessa.

Boomsilta valitsin taulukkoon 1(luku 2.3) periaatteen arvonmäärittäksen perustumisesta kunakin aikakautena tärkeinä pidettyjä asioita käsittelevän tiedon säilyttämiseen. Boomsin arvonmäärittämisperiaate on mielestäni haastava ja mielenkiintoinen yhteiskunta- ja kulttuurifilosofinen tavoite, johon olisi hyvä paneutua syvemmin arvonmäärittästä käsittelevissä tutkimuksissa. Se on löydettävissä seulontapolitiikasta, mikä antaa hyvän poh-

jan asiakirjallisen tiedon arvonmääritykselle, jos tähän haastavaan periaatteeseen on mahdollista arkityössä paneutua.

Samuelsin varsin hyvin nykyaikaan sopivat periaatteet (8, 9, 10) voisivat olla voimakkaamminkin esillä seulontapolitiikka- ja strategia-asiakirjoissa. On hyvä, että yksi niistä on löydettävissä seulontastrategiasta. Arvonmäärityksen laadun kannalta on tärkeää, että arvon määrittäjät edustavat monipuolisesti erilaisia toimijoita ja tekevät yhteistyötä. Tämä on tosin varsin viitteellisesti esillä seulontastrategiassa. Se voisi olla vahvemmin painotetusti esillä.

Boomsin periaate arvonmäärityksen perustumisesta aikakauden tärkeinä pidettyjen asioiden säilyttämiseen yhdessä Samuelsin arvonmäärittäjien yhteistyötä ja monipuolisuutta edustavan periaatteen kanssa on yhdistelmä, jonka toimivuudesta käytännössä olisi mielenkiintoista saada kokeellista tutkimustietoa.

Oli odotettavissa, että makroseulonta on voimakkaimmin esillä seulontapolitiikassa ja –strategiassa. Onhan makroseulonta tuorein arvonmääritykseen vaikuttava suuntaus.

Kuten olen aiemmin todennut, valitsemani tutkimusmenetelmä on subjektiivinen. Näin ollen on tarpeen mainita, että tulkintaani saattaa vaikuttaa se, että pidän makroseulonnan arvonmäärityisperiaatteita hyvinä. Mielestäni erityisen arvokasta makroseulonnassa on se, että siinä kansalaiset otetaan huomioon ja korostetaan polttavia aiheita koskevan tiedon arvon merkitystä.

Makroseulontaan kuuluvan mielenkiintoisen polttava aihe-periaatteen poissaolo seulontapolitiikasta ja –strategiasta on harmillista. Hallinnon ja kansalaisten välisessä vuorovaikutuksessa oleviin polttaviin aiheisiin liittyvän asiakirjallisen tiedon arvottaminen pysyvästi säilytettäväksi olisi mielestäni tärkeää. Tämä olisi erityisen tärkeää sen vuoksi, että viime vuosien aikana tapahtunut tietotekninen kehitys, sosiaalisen median synty ja sen vaikutus ihmisten toimintaan niin yksityiselämässä kuin yhteiskunnallisessa elämässä sekä yhteiskunnalliset ja poliittiset muutokset Euroopassa ja kansainvälisesti ovat johtaneet siihen, että makroseulonnan periaatteet alkavat olla ajastaan jäljessä. Tätä ai-
hetta käsitellään seuraavassa luvussa.

5 POHDINTA

Edellä kuvatut arvonmäärittämisperiaatteet nousivat maailmasta, jossa arkistoalaa eivät vielä hallinneet tietotekniikan kehittyminen ja ”infoähky”, tietotulva.

On mielenkiintoista huomata, että jo 1980-luvun alussa Yhdysvalloissa kirjoitettiin ensimmäiset ajatukset arkistoammatin muutoksesta; muutoksen syynä olivat tietotekniikka ja tietotulva. F. Gerald Ham (1981, 207–208) kirjoitti, että tietotekninen vallankumous pakottaa arkistoammatilaiset aiempaa aktiivisempaan rooliin, pois kustodialismista, arkistoaineiston sisäänpäinkääntyneestä ylläpidosta kohden post-kustodialismia, arkistoaineiston avautumista ja vuorovaikutteista yhteistyötä arkistonmuodostajien kanssa.

Ham totesi, tosin oman aikansa tietotekniikan mahdollisuuksiin sidottuna, että tietotekniikan kehittymisestä seuraa monien arkistohoidon perusperiaatteiden joutuminen uuteen valoon. Esimerkiksi proveniensi, alkuperäisen järjestyksen periaate perinteisessä mielessä ei ole mahdollinen maailmassa, jossa tieto tallennetaan tiedostoiksi satunnaisessa järjestyksessä. Tiedon konteksti rikkoutuu, koska se ei ole yhteydessä organisaation tehtäviin. Tiedon alkuperäisyys ja todistusvoimaisuus ovat kyseenalaisia, jos tiedostossa olevaa tietoa voi vapaasti kopioida ja muuttaa. (Ham 1981, 209.)

Tämä 1980-luvun alun tilanne on arkistoalan kannalta jossain määrin muuttunut parempaan suuntaan, mutta edelleen olisi hyvä tarkastella kriittisesti sitä, miten tietotulvan ja tietotekniikan kehittymisen keskellä asiakirjallisen tiedon proveniensi, alkuperäisyys, eheys ja todistusvoimaisuus toteutuvat.

Esimerkiksi Kansallisarkiston seulontapolitiikka-asiakirjassa korostetaan sitä, että seulonnassa tulee huomioida se, että asiakirjatietojen syy- ja seuraussuhteet ja niiden synty-yhteys (konteksti) säilyvät, kuten myös asiakirjojen metatiedot. Näin asiakirjatieto voidaan liittää tiettyyn toimintaan, tiettyyn tehtävään, tiettyyn organisaatioon, tiettyyn henkilöön, tiettyyn asiaan tai tiettyyn ajankohtaan. Näin pysyvästi säilytettävä aineisto säilyy luotettavana todisteena ja luotettavana lähdeaineistona tutkijoille. (Seulontapolitiikka 2012, 3.)

Digitaalisen asiakirjallisen tiedon pitkäaikaissäilyttämisessä kontekstin säilyminen pyritään huomioimaan, mutta tietotekniikan kehittymistä ei kukaan kykene ennakoimaan. On epävarmaa onko edelleen 100 vuoden kuluttua mahdollista ”lukea” silloin käytössä olevilla välineillä vuonna 2017 digitoitua asiakirjallista tietoa.

On tarpeen pohtia myös sitä, onko valtionhallinnon asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämisperiaatteille enää mitään sijaa tietotulvan maailmassa, jossa kaikki on linkittynyttä kaikkeen, jossa tehtävät ovat sekä pirstaleina että osana verkottunutta yhteistyötä, jossa hierarkkisuus ja horisontaalisuus ovat saman lankakerän lankoja, jossa tehtävät on ulkoistettu yksityisille toimijoille, joita ohjaavat ja sitovat eri lait ja asetukset kuin valtionhallintoa?

Esimerkiksi osakeyhtiömuotoinen yritys painottaa osakeyhtiölain (OYL 624/2006) sisältöä yrityksen asiakirjallisen tiedon julkisuutta arvioidessaan eikä lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta (JulkisuusL 621/1999), vaikka asiakirja olisi annettu viranomaisen antaman toimeksiannon johdosta tai yritys toimisi viranomaisen lukuun (JulkL 5.2§) tai hoitaisi julkista tehtävää (JulkisuusL 4.2§).

Olen edellä kertonut pitäväni makroseulonnan periaatteita hyvinä lähtökohtina arvonmäärittäykselle. Tarkasteltavana olleessa aineistossa muutamat makroseulonnan periaatteet olivat vahvasti läsnä. Näin ollen makroseulonnan periaatteet vaikuttavat suomalaisen valtionhallinnon asiakirjalliseen tietoon kohdistuvien arvonmäärittämisperiaatteiden taustalla. Tätä taustaa vasten onkin mielenkiintoista huomata, että ainakin yhdessä melko tuoreessa makroseulontaa käsittelevässä alan artikkelissa makroseulonnan toimivuus on kyseenalaistettu.

Caron ja Brown (2013) keskittyvät artikkelissaan Kanadan valtionhallinnon tilanteen kuvaamiseen ja analyysiin ja esittävät tärkeitä huomioita makroseulonnasta. Kanadaan keskittyneisyydestä huolimatta artikkelin sisältö on monilta osin yleismaailmallinen ja soveltuu myös Suomeen.

Caronin ja Brownin mukaan (2013, 149–150) makroseulonta oli jo syntyessään ajastaan hieman jälkeen jäänyt. Kanadassa oli tuolloin, 1990-luvun alussa, valtionhallinnossa meneillään politiikkojen uudistaminen ja uudelleen suuntaaminen. Niin sanottu *new public management* –suuntaus vaikutti tuolloin. Sen mukaan julkishallinnon tulee olla tulokseen pyrkivää, tehokasta, avointa, läpinäkyvää ja yhteistyötä tekevää. Ylhäältä alaspäin –katsomisesta pyrittiin siirtymään samalla tasolla tapahtuvaan tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen niin hallinnon sisällä kuin hallinnon ja kansalaisten välillä. Kun tähän yhdistyi työnteon tietoteknistyminen ja siitä seuraava tehtävien verkottuminen ja ristikkäisyys sekä tiedon digitoi(tu)minen, niin makroseulonnan perustuminen ylhäältä alaspäin syntyvän asiakirjallisen tiedon arvottamiselle (ks. kuvio1) ei ollut enää sovelias asiakirjallisen tiedon arvonmäärityksen perusta. (Caron & Brown 2013, 136, 141, 149–153.)

Caron ja Brown tuovat esiin (2013, 153) sen, että tietotekniikan tuomat mahdollisuudet yhdistyneenä toimijoiden keskinäiseen verkottumiseen ja *new public management* –henkeen ovat aiheuttaneet tuotetun tiedon määrän holtittoman kasvun. Suurta ja vapaana rehottavaa tietomassaa ei hallita järjestelmällisesti, vaan sitä säilytetään ja tuhotaan mielivaltaisesti.

Oman kokemukseni mukaan tämä on havaittavissa esimerkiksi sähköpostiviestinnän tallentamisessa tai useimmissa tapauksissa – tallentamattomuudessa. Sähköpostiviestintä sisältää olennaista tietoa hallinnollisten prosessien läpiviennistä, mutta viestinnän tallentamiseen annetut ohjeet ovat hyvin viitteellisiä eivätkä auta viranhaltijaa käytännössä järjestämään ja hallitsemaan sähköpostiviestiensä seulontaa sisällön mukaan. Valtioneuvoston kanslian määräyksen (VNK/538/31/2015, 10.9.2015) mukaan ”[t]yöryhmätiloissa käsiteltävien ja sähköpostitse lähetettävien rekisteröitävien asiakirjojen tallennuksesta asianhallintajärjestelmään tulee huolehtia.”

On toivottavaa, että valtion viroissa toimivat ovat sisäistäneet asianhallinnan periaatteet niin hyvin, että he osaavat huolehtia sähköpostiviestiensä ja niiden liitteiden sijoittamisen asianhallintajärjestelmään. On kuitenkin todennäköistä, että viranhaltijoita olisi tarve perehdyttää syvemmin sähköpostiviestinnän sisältöjen hallintaan asianhallinnan näkökulmasta.

Caron ja Brown (2013, 160–163) eivät pidä makroseulontaa yksinään riittävänä takamaan seulottavan asiakirjallisen tiedon arvon määrittämistä säilytettävään ja ei-säilytettävään tietoon. He pitävät arvokkaana sitä, että makroseulonta siirsi arvonmäärityksen painopisteen asiakirjallisen tiedon sisällön subjektiivisesta arvottamisesta asiakirjallisen tiedon kontekstin ja tiedon tehtäväluonteen arvottamiseen. He korostavat kuitenkin tarvetta ottaa huomioon asiakirjallinen tieto osana yhteiskuntaa, jolloin arvottamisesta tulisi kollektiivista toimintaa.

Caronin ja Brownin pohdintoja tukevat monissa viime vuosina kirjoitetuissa teksteissä esitetyt ajatukset.

Thomas, Fowler ja Johnson (2017) kirjoittavat ”arkistojen hiljaisuudesta” tarkoittaen sillä mm. digitaalisen asiakirjallisen tiedon luonteen vuoksi syntyviä aukkoja arkistoituvaa asiakirjalliseen tietoon.

Fowler (2017, 16, 29–34) sanoo, että arkistonhoitajat eivät huomioi seulonta- ja arvonmäärityspäätöksissään ympäröivää yhteiskuntaa. Hän kiinnittää huomiota myös asiakirjallisen tiedon tuhoamiseen, jota usein tehdään tarkoituksellisesti; esimerkiksi joitakin henkilöitä koskevia tietoja tuhotaan tarkoituksella tai tietoja tuhotaan, koska halutaan välttää julkisuuslakeja vastaavien lakien, kuten FOI-lain¹⁶ ”pakottama” julkisuus.

Pohdittuaan ensin monipuolisesti digitaalisen asiakirjallisen tiedon luonteen muuttumista Anne J. Gilliland kysyy (2014, 258) tärkeän kysymyksen: millaisen arkistotieteellisen maailman loisimme nyt, jos aloittaisimme sen luomisen tyhjästä tässä 2000-luvun maailmassa, jossa tietotekniikalla on erittäin suuri vaikutus ja jossa tiedotusvälineiden toiminnassa sekä yhteiskunnassa ja politiikassa on tapahtunut valtava muutos?

Asiakirjallisen tiedon tallentaminen pilveen tuo oman haasteensa arvonmääritykseen, mikäli arvonmääritys perustuu organisaation tehtäviin, jotka puolestaan kytkeytyvät

¹⁶ Freedom of Information (Act) – FOI/FOIA on monissa maissa käytössä oleva ilmaus laille, jolla muun muassa valtionhallinnossa tuotettu asiakirjallinen tieto määritellään pääosin julkiseksi.

organisaation asiantuntijajärjestelmään. Vaikka pilvipalvelut eivät vielä ole valtionhallinnossa vallitsevia tiedontallennuspaikkoja, tehtävät ovat, kuten aiemmin kuvasin, sekä pirstaleina että osana verkottunutta yhteistyötä ja tehtävät voivat olla ulkoistettu yksityisille toimijoille. Arvonmäärityksen haasteet ovat suuret sekä prosessi- ja tehtävätasolla että digitaalisen tiedon epäkonkreettisen luonteen vuoksi.

Lisäksi minulle tärkeä arvonmäärityksperiaate on tutkijoiden tarpeiden huomioiminen. Se on monisyinen ja hankala tehtävä, jossa arvonmääritystä tekevän ihmisen henkilökohittaiset arvostukset ja tarpeet ovat vahvasti läsnä. Aiheeseen ei ole tässä yhteydessä mahdollista paneutua laajemmin; se olisi arvonmäärityksen kannalta tärkeä jatkotutkimuksen aihe.

Olen käsitellyt yhtä arkistotieteen maailmaan kuuluvaa osa-aluetta, arvonmääritystä. Arvonmäärityksperiaatteiden luominen tyhjästä 2000-luvun maailmassa johtaisi hyvin todennäköisesti toisenlaiseen tilanteeseen kuin, millaiseksi arvonmääritys on muodostunut 1900-luvun alusta alkaneen kehityksen tuloksena. Digitaalisen asiakirjallisen tiedon arvonmääritys onkin arkistotieteen osa-alue, jonka tutkimiseen tulisi suunnata nykyistä enemmän huomiota jatkossa.

LÄHTEET

Arkistolaitoksen seulontapolitiikka 17.12.2012 (AL/21220/07.01.01.03.00/2012)

Arkistolaitoksen seulontastrategia 17.12.2012 (AL/21220/07.01.01.03.00/2012)

Booms, Hans (1987) [1972]. Society and the Formation of a Documentary Heritage: Issues in the Appraisal of Archival Sources. *Archivaria* 24 (Summer), 69–107.

Caron, Daniel J. & Brown, Richard (2013). Appraising Content for Value in the New World: Establishing Expedient Documentary Presence. *The American Archivist* 76 (1), 135–173.

Cook, Terry (1992). Mind over Matter. Towards a New Theory of Archival Appraisal. Teoksessa Craig, Barbara L. (Ed.) *The Archival Imagination: Essays in Honor of Hugh A. Taylor*. Ottawa: Association of Canadian Archivists. 38–70.

Cook, Terry (2004). Macro-appraisal and Functional Analysis: documenting governance rather than government. *Journal of the Society of Archivists* 25 (1), 5–18.

Cook, Terry (2005). Macroappraisal in Theory and Practice: Origins, Characteristics, and Implementation in Canada, 1950–2000. *Archival Science* 5 (2–4), 101–161.

Cook, Terry (2011). We Are What We Keep; We Keep What We Are: Archival Appraisal Past, Present And Future. *Journal of Society of Archivists* 32 (82), 173–189.

Cunningham, Adrian & Oswald, Robyn (2005). Some Functions are More Equal than Others: The Development of a Macroappraisal Strategy for the National Archives of Australia. *Archival Science* 5 (2–4), 163–184.

Duchemin, Michel (1992). The History of European Archives and the Development of Archival Profession in Europe. *The American Archivist* 55 (1), 14–25.

Fowler, Simon (2017). Enforced silences. Teoksessa Thomas, David & Fowler, Simon & Johnson, Valerie. *The Silence of the Archive*. London: Facet Publishing. 1–39.

Gilliland, Anne J. (2014). *Conceptualizing 21st Century Archives*. Chicago: Society of American Archivists.

Ham, F. Gerald (1981). Archival Strategies for the Post-Custodial Era. *The American Archivist* 44 (3), 207–216.

Horsman, Peter, Ketelaar, Eric & Thomassen, Theo (2003). *Esittelyteksti kirjassa Muller, Samuel, Feith Johan A. & Fruin, Robert (2003) [1940]. Manual for the Arrangement and Description of Archives*. Chicago: The Society of American Archivists. v–xxxiii. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/2027/mdp.39015057022447>.

Hurme, Raija, Pesonen, Maritta & Syväoja, Olli (1994)[1990]. *Englanti-suomi – suursanakirja*. Kuudes painos. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.

Jenkinson, Hilary (1937) [1922]. *A Manual of Archive Administration*. New and Revised Edition. London & Bradford: Percy Lund, Humphries & Co. Ltd.

Julkishallinnon asiakirjatietojen seulonta (2010).

Arkistolaitoksen ohje 7.10.2010 (AL/13573/07.01.01.00/2010).

JulkL – Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621, muutoksineen)

Jussila, Juhani, Montonen, Kaisu & Nurmi, Kari E. (1992). Systemaattinen analyysi kasvatustieteiden tutkimusmenetelmänä. Teoksessa Gröhn, Terttu & Jussila, Juhani (1992). *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. Helsinki: Yliopistopaino. 157–208.

Kaldis, Byron (2003). *Encyclopedia of Philosophy and Social Sciences*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc. 420–421.

Kaplan, Elisabeth (2002). 'Many Paths to Partial Truths': Archives, Anthropology, and the Power of Representation. *Archival Science* 2 (3–4), 209–220.

Lybeck, Jari et al. (2006). Arkistot – yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja. Arkistolaitoksen toimituksia 2. Versio 1.0. 22.5.2006. Helsinki: Arkistolaitos.

Millar, Laura (1998). Discharging our Debt: The Evolution of the Total Archives Concept in English Canada. *Archivaria* 46 (Fall), 103–146.

Saatavilla: <http://www.archivaria.ca/index.php/archivaria/issue/view/423/showToc>

Moore, Lara Jennifer (2008). *Restoring Order. The Ecole des Chartes and the Organization of Archives and Libraries in France, 1820–1870*. Duluth, Minnesota: Litwin Books.

Muller, Samuel, Feith Johan A. & Fruin, Robert (2003) [1940]. *Manual for the Arrangement and Description of Archives*. Chicago: The Society of American Archivists. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/2027/mdp.39015057022447>.

Nurmi, Kari E. (2002). Metodix – metoditietämystä kaikille. Saatavilla: <https://metodix.fi/2014/05/19/nurmi-systemaattinen-tekstianalyysi/>. Kari E. Nurmen vuonna 2002 julkaistun tekstin ”Systemaattinen tekstianalyysi” on Metodix-sivulle tuonut/muokannut nimimerkki ”ekatuo” päiväyksellä 19.5.2014.

Samuels, Helen Willa (1986). Who Controls the Past? *American Archivist* 49 (2), 109–124.

Schellenberg, Theodore Roosevelt (1975) [1956]. *Modern Archives. Principles and Techniques*. Midway Reprints. Chicago: The University of Chicago Press.

SFS-ISO 15489-1 (2007). Tieto ja dokumentointi. Asiakirjahallinto. Osa 1: Yleistä.

Stapleton, Richard (1983). Jenkinson and Schellenberg: A Comparison. *Archivaria* 17 (Winter 1983–1984), 75–85.

Thomas, David & Fowler, Simon & Johnson, Valerie (2017). *The Silence of the Archive*. London: Facet Publishing.

Valtioneuvoston kanslian määräys tiedonhallinnasta ministeriöissä. VNK/538/31/2015, 10.9.2015.

Valtonen, Marjo Rita (2015). Arvonmääritys. Monitahoinen tehtäväkenttä. Teoksessa Henttonen, Pekka: Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen. Helsinki: BTJ Finland Oy (Avain). 93–126.

